

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Cesta dětí vedoucí do dětského domova

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Natálie Dejová

Forma studia: Prezenční

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 26. 03. 2018

.....

Natálie Dejová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce doc. PhDr. Davidovi Urbanovi, Ph.D. za jeho profesionální a vstřícný přístup. Za jeho čas, který strávil nad vedením této práce a za přínosné připomínky a rady k dané problematice. Také bych ráda poděkovala ředitelce Dětského domova Radenín paní Mgr. Blance Šimákové za přístup k informacím, bez kterých by má práce nevznikla a všem pracovníkům tohoto dětského domova za cenné rady a zkušenosti přínosné pro mou práci. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Obsah

ÚVOD	6
1. Rodina	8
1.1 Definice rodiny a její význam v životě dítěte	8
1.2 Základní funkce rodiny	9
1.3 Typologie rodin.....	11
1.4 Sociálně – právní ochrana dětí	13
1.5 Sanace rodiny.....	14
2. Systém náhradní a ústavní výchovy.....	16
2.1 Formy náhradní výchovy	16
2.2 Zařízení pro výkon ústavní péče	17
2.3 Dopady ústavní výchovy na osobnost jedince	18
2.3.1 Citová deprivace	19
3. Příčiny umístění dětí do dětského domova	22
3.1 Závislost jednoho či obou rodičů.....	22
3.2 Rodič v trestu odnětí svobody	22
3.3 Prostituce jednoho nebo obou rodičů.....	23
3.4 Úmrtí jednoho či obou rodičů.....	23
3.5 Vážné choroby rodičů.....	23
3.6 Poruchy chování dítěte.....	23
3.7 Syndrom CAN (týrání, zanedbávání, zneužívání)	24
3.7.1 Následky syndromu CAN	26
4. Dětský domov Radenín.....	27
4.1 Historie dětského domova	27
4.2 Charakteristika zařízení a cílová skupina	27
4.3 Pobyt dítěte v zařízení.....	28
4.4 Kontakt s rodinou.....	28

5. Cíl práce a výzkumné otázky	30
5.1 Cíl práce	30
5.2 Výzkumná otázka	30
6. Metodika	31
6.1 Výzkumný soubor	31
7. Výsledky	32
7.1 Kategorie č. 1 Zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy chování rodičů	32
7.2 Kategorie č. 2 Fyzické nebo psychické týrání spojené s poruchami chování dětí	34
7.3 Kategorie č. 3 Fyzické nebo psychické týrání kombinované se zanedbáváním ...	36
7.4 Kategorie č. 4 Zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě.....	39
8. DISKUZE	41
9. ZÁVĚR	47
10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
11. SEZNAM PŘÍLOH.....	52
12. PŘÍLOHY	53
13. ABSTRAKT	70
14. ABSTRACT.....	71

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma, které je mi osobně velmi blízké, mám s ním zkušenosti a dlouhodobě se o tuto problematiku zajímám. V Dětském domově Radenín jsem nejprve absolvovala svoje školní praxe a dále v tomto zařízení brigádně pracuji. Při mé práci mě vždycky osobně zajímaly osudy dětí a z jakých příčin do dětského domova přicházejí. Pro vychovatelky v dětských domovech považuji za velmi důležité, aby znaly důvody umístění dětí do dětského domova a jejich minulost, protože tyto znalosti mohou pozitivně ovlivnit jejich přístup k dětem a ulehčit pochopení dětí a s tím spojené někdy i jejich negativní chování. Proto jsem se rozhodla ve své práci podrobněji věnovat právě tomu, z jakých příčin jsou děti v dětském domově umístěny. Toto téma je stále velmi aktuální vzhledem k častým diskuzím o zrušení dětských domovů a prosazování náhradní rodinné péče, která ovšem není vhodná pro každé dítě a dětské domovy jsou stále potřeba.

V první kapitole definuji nejprve rodinu a její základní funkce. Toto je důležité pro pochopení následující podkapitoly typologie rodin, kde podrobněji popisují typy rodin, ve kterých funkce uvedené v předchozí podkapitole nefungují a z těchto rodin děti obvykle přicházejí do dětského domova. Na závěr v této kapitole charakterizují orgán sociálně právní ochrany dětí a v krátkosti popisují sanaci rodiny.

Druhá kapitola je zaměřena na systém náhradní a ústavní výchovy, která je podstatná pro navázání na následující kapitoly, které se věnují příčinám umístění dětí do dětského domova a Dětskému domovu Radenín. V této kapitole nejprve popíší formy náhradní výchovy, tedy náhradní rodinnou péči a ústavní péči, na to následně naváží hned v další podkapitole, kde se podrobně věnují jednotlivým zařízením, ve kterých je ústavní péče poskytována a na závěr této kapitoly se zaměřím na dopady ústavní výchovy na osobnost jedince vyrůstajícího v ústavních zařízeních a citovou deprivaci, kterou, jak později ukáží případové studie mé práce, trpí většina dětí v dětském domově.

Třetí kapitola je celá věnována příčinám umístění dětí do dětského domova. Podrobně jednotlivě popisují všechny příčiny, které děti do dětského domova přivádí. Mezi tyto příčiny patří závislost jednoho či obou rodičů, rodič v trestu odnětí svobody, prostituce jednoho nebo obou rodičů, úmrtí jednoho či obou rodičů, vážné poruchy chování dítěte a syndrom CAN, který je často kombinován právě z výše uvedenými příčinami, které vedou k odebrání dítěte z rodiny. Na závěr kapitoly se v krátkosti věnují

následkům syndromu CAN na osobnost dítěte. Tato kapitola je pro moji práci stěžejní a následně na ní navazuje výzkumná část mé práce.

Další kapitola se věnuje Dětskému domovu Radenín, ve kterém jsem prováděla svůj výzkum, a proto je pro mou práci taktéž velice podstatná. Na začátku této kapitoly se v krátkosti věnuji historii tohoto dětského domova a charakterizují zařízení a vymezím jeho cílovou skupinu. Dále popíši, jak takový pobyt dítěte v dětském domově vypadá a jak probíhá kontakt s jejich původními rodinami.

Následující kapitola obsahuje cíl práce a mou stanovenou výzkumnou otázku. Cílem mé práce je zjistit příčiny umístění dětí do Dětského domova Radenín. Výzkumnou otázku jsem si stanovila tuto: Jaké faktory přispívají k umístění dětí do dětského domova?

V šesté kapitole se věnuji metodologii výzkumu. Popíši kvalitativní výzkum, který jsem realizovala pomocí případových studií i ty zde teoreticky popíši. Případové studie jsem zpracovala v Dětském domově Radenín. Dále zde popíši svůj výzkumný soubor, pro který jsem zvolila aktuálně umístěné děti v Dětském domově Radenín.

Sedmou kapitolu jsem zaměřila na výsledky výzkumu. Tyto výsledky jsem v této kapitole roztrídila do jednotlivých kategorií: zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy chování rodičů, fyzické nebo psychické týrání spojené s poruchami chování dětí, fyzické nebo psychické týrání kombinované se zanedbáváním, zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě. Výsledky získám prostřednictvím přepisu kazuistik, jenž pomocí otevřeného kódování podrobně prozkoumám.

V diskuzi porovnáám mnou zjištěné výsledky rozebraných kazuistik dětí z Dětského domova Radenín s dostupnou literaturou a mými osobními poznatky a zkušenostmi s daným tématem. Práce bude zakončena závěrem.

K zpracování mé práce jsem využila knihy z odborné literatury, internetové články zabývající se danou problematikou. Dále jsem pracovala se zákony týkající se sociálně právní ochrany dětí a ústavní výchovy. V neposlední řadě jsem vycházela ze svých zkušeností a zkušeností pracovníků pracujících v Dětském domově Radenín.

1. Rodina

V této kapitole popíší, jak rodinu vnímá dnešní společnost a jakou úlohu hraje v životě dítěte. Cesta dětí do dětského domova začíná vždy v jejich rodině. Rodina je pro ně důležitá i při jejich pobytu v dětském domově a často i rodina, je ta, která ovlivňuje jejich budoucí život po odchodu z dětského domova. Dále poukáží na funkce rodiny, které by měla rodina plnit, aby nedocházelo k narušení zdravého vývoje dítěte a jsou to funkce, jenž rodiny, u kterých dochází k odebrání dítěte a následného jeho umístění do dětského domova, obvykle neplní. Poté popíší typy rodin, se kterými se nejčastěji setkávají pracovníci sociálně právní ochrany dětí a pracovníci dětského domova. Jedná se o rodiny, kde plnění funkcí rodiny selhává a vyskytují se v nich problémy, které mohou mít negativní vliv na dítě a s dětmi z těchto rodin se následně můžeme setkat v dětském domově.

Dále charakterizují orgán sociálně právní ochrany dětí, který hraje důležitou roli při umístění dítěte do dětského domova a pobytu dítěte v něm. Je to orgán, který je v úzkém kontaktu a spolupráci s dětským domovem po celou dobu umístění dítěte v něm. Na závěr kapitoly se věnují sanaci rodiny. Sanace rodiny obvykle probíhá před umístěním dítěte do dětského domova, když je neúspěšná dochází k odebrání dítěte z rodiny, ale zároveň může probíhat v jeho rodině i během umístění dítěte v dětském domově a přispět k návratu dítěte zpátky do rodiny. I přesto, že rodina je základem společnosti, ne vždy musí fungovat. V případě selhání rodiny je nutné přistoupit k náhradní výchově.

1.1 Definice rodiny a její význam v životě dítěte

Definovat rodinu není jednoduché a neexistuje ani jednoznačná definice rodiny z těchto důvodů: rodinou a její definicí se zabývá spousta vědních oborů (psychologie, právo, sociologie, demografie). Rodinu je možné dále definovat jak z oblasti různých systémových přístupů (psychoanalýza, behaviorismus atd.), tak na základě různorodých aspektů (komunikace, proces socializace, funkčnosti, vztahů, rolí atd.).¹

Podle definice J. Langmeiera a M. Kňourkové je rodina „*institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, až z jejich dětí.*“²

¹ Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 304.

² VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 304.

Dle definice J. Odehnala „rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny.“³

O. Matoušek popisuje rodinu jako unikátní a nenahraditelnou instituci, která je nepostradatelná jak pro dítě, tak zároveň i pro dospělého člověka. Dochází v ní k oboustrannému naplňování potřeb. Pro dítě je rodina a citová angažovanost rodičů nepostradatelnou součástí zdravého duševního a tělesného vývoje. Pro dospělého člověka rodina patří mezi přední hodnoty lidského života.⁴

A jak tedy vypadá rodina v dnešní společnosti? V dnešní době se klade důraz na rovnost pohlaví, individuální volbu a seberealizaci. Z těchto důvodů dochází k odkládání sňatků na pozdější věk, redukci počtu dětí, individualizaci životních stylů a odmítání manželství.⁵ Rodiny dnešní doby se zakládají mnohdy z důvodu uspokojení citových potřeb, především partnerů, v menší míře dětí, než tomu bylo dříve. Přibývá stále více dětí žijících v neúplných rodinách (ve většině případů pouze s matkou) nebo vyrůstajících s nevlastními rodiči. Také stoupá počet dětí, které biologické rodiče mají, ale ti nemůžou nebo se nechtějí o ně starat. Z těchto důvodů jsou potřeba instituce, zabývající se ochranou dětí (OSPOD) a následně systémy náhradní výchovy.⁶

1.2 Základní funkce rodiny

Rodina je nezastupitelná instituce v životě dítěte. Musí plnit ale určité funkce, které vedou ke zdravému vývoji dítěte. Funkce rodiny se postupem času mění a přetváří, základní funkce ale stále zůstávají. Pokud rodina tyto funkce neplní, může to mít negativní dopad na vývoj dítěte.⁷

1) Biologicko – reprodukční funkce rodiny

Má význam jak pro společnost, tak i pro jednotlivé členy rodiny. Aby se společnost mohla zdárně rozvíjet, potřebuje stabilní reprodukční základnu, kterou je rodina. V zájmu společnosti je, aby se rodil takový počet dětí, který tuto perspektivu naplní. Tuto funkci má rodina už od nepaměti, ale postupem času se mění. Dříve bylo pro většinu lidí

³ VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 304.

⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 9-10.

⁵ Srov. ŠRAJER, J. – MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 31-36.

⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 182.

⁷ Srov. KRAUS, B. – *Základy sociální pedagogiky*, s. 81.

samozřejmostí mít děti. V dnešní době často dochází k odkládání mateřství z důvodu upřednostňování profesní kariéry před rodinou, nebo ze špatné ekonomické situace atd. Stále více partnerů plánuje jedináčka a objevují se i případy mladých lidí, kteří děti neplánují vůbec. V důsledku této situace se snaží společnost regulovat porodnost různými způsoby. Jedním ze způsobů je finanční podpora rodiny (sociální dávky a příspěvky na děti).⁸

1 Sociálně ekonomická funkce rodiny

Rodina hraje důležitou roli v rozvoji ekonomického systému ve společnosti. Členové rodiny přispívají do ekonomického systému jak výkonem povolání, tak jsou zároveň i významným spotřebitelem na trhu.⁹ Tato funkce měla v minulosti větší význam, než je tomu dnes. Dříve rodina byla vnímána jako samostatně hospodařící jednotka a slabší členové rodiny byli závislí na materiální pomoci pouze od produktivnějších členů rodiny. Dnes, v případě nefunkčnosti rodiny v oblasti materiálního a ekonomického zabezpečení, funguje vcelku dobře propracovaný systém sociálních podpor. Stále ovšem platí, že tato funkce je velmi důležitá pro zdravé fungování rodiny a společnosti.¹⁰

2 Ochranná funkce rodiny

Je velmi důležitá pro zdravý vývoj dítěte. Principem této funkce je zajistit základní životní potřeby nejen dítěte, ale celé rodiny (biologické, hygienické, zdravotní).¹¹

3 Socializačně – výchovná funkce rodiny

Tato funkce je nenahraditelná a stěžejní při začleňování dítěte do společnosti. Nejedná se pouze o výchovu dětí, rodina je zároveň ukázkovým modelem mezilidských vztahů a ovlivňuje chování dítěte ve všech interakcích s jeho okolím.¹²

Úkolem rodiny je naučit dítě základní návyky a způsoby chování, které jsou běžné ve společnosti a připravit dítě na vstup do praktického života. Tato funkce rodiny nejvíce chybí dětem vyrůstajících v ústavních zařízeních.¹³

4 Rekreační, relaxační a zábavná funkce rodiny

Tato funkce je důležitá pro zachování rodiny jako celku. Pokud rodina spolu netráví volný čas, dovolené a nevěnuje se společným aktivitám, může to vést k rozpadu rodiny.

⁸ Srov. KRAUS, B. – *Základy sociální pedagogiky*, s. 81.

⁹ Tamtéž, s. 81-82.

¹⁰ Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná psychologie*, s. 326.

¹¹ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 82.

¹² Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 16.

¹³ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 82.

Důležitý význam má i pro samotné dítě, které se pomocí této funkce rozvíjí a učí smysluplně trávit volný čas.¹⁴

5 Emocionální funkce rodiny

Tuto funkci nedokáže zastoupit žádná jiná instituce. Pouze rodina pro dítě dokáže vytvořit správné citové zázemí.¹⁵ Dítě by v rodině mělo cítit životní jistotu, která je významnou potřebou pro každé dítě a znamená pocit bezpečí.¹⁶

Podle stupně jistoty, kterou pociťuje v rodinném společenství, kde má prostor sdílet své radostné události a zároveň řešit své problémy, si buduje svou jistotu a tou je sebevědomí. Pokud dítě toto citové zázemí nemá, dochází k narušení jeho správného vývoje.¹⁷

1.3 Typologie rodin

Existují ale rodiny, které své funkce dostatečně neplní. S těmito rodinami se velice často setkávají pracovníci sociálně právní ochrany dětí. Když v těchto rodinách není účinná sanace rodiny a neobjeví se žádné pozitivní změny a vývoj dítěte je vážně ohrožen, může dojít k odebrání dítěte z rodiny.

Voilandová s Buellem vytvořili pro sociální pracovníky klasifikaci rodin, dle jejich funkčnosti. **Jde o rodiny:**

1) **Perfekcionistické rodiny:** Jedná se o rodiny represivní, úzkostné, neurotické, utažené. V těchto rodinách jeden nebo oba dospělí zdůrazňují mravní chování. Děti se bojí cokoliv udělat, aby to nebylo špatně.¹⁸ Rodiče vyžadují úspěch svých dětí ve všech situacích bez ohledu na jeho možnosti a zájmy.¹⁹ V případě, že se v těchto rodinách objeví problémy, mají takovou povahu, že do jejich řešení (s výjimkou rozvodů) nejsou vtahovány orgány pečující o práva dětí, policie a soudy. Tyto rodiny jsou od ostatních níže uvedených typů lépe ovlivnitelné.²⁰

2) **Nepřiměřené rodiny:** Jde o nezralé, dětinské, neadekvátní, externě závislé rodiny. Při řešení svých problémů jeden nebo oba dospělí čekají na vnější pomoc, kterou nacházejí ve své širší rodině, komunitě nebo u sociálních pracovníků. A to i přesto,

¹⁴ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 83.

¹⁵ Tamtéž, s. 83.

¹⁶ Srov. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, s. 26.

¹⁷ Tamtéž, s. 26.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

¹⁹ Typy dysfunkčních rodin [online] [cit. 2018-21-03] Dostupné z: <http://rodinadnes.cz/typy-dysfunkcnich-rodin/>

²⁰ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

že stejné problémy si jiné rodiny řeší samostatně. Problémy v těchto rodinách nastávají v oblasti hospodaření, obstarávání peněz a výchově dětí. Mají oslabenou schopnost předvídat, co se bude dít v budoucnu. Někdy ani nedokáží vyhodnotit, co se u nich děje nyní. Obvykle se u nich nevyskytují antisociální tendence. Při dlouhodobém a kvalitním vedením ze strany sociálního pracovníka bývají ovlivnitelné.²¹

3) Egocentrické rodiny: Jedná se o prestižní, chladné, rozštěpené rodiny. V těchto rodinách nad jejich vzájemnými vztahy a chováním převyšuje kariéra. Členové rodiny mezi sebou mají spíše instrumentální vztahy. Jednotlivci nabývají své hodnoty jen v případě, že rodinu dobře reprezentují navenek nebo uspokojují potřeby někoho jiného.²² V těchto rodinách se každý soustředí sám na sebe, nikdo nebere na nikoho ohledy.²³ Manželé mezi sebou mají často neshody, může mezi nimi docházet i k násilí, které je před společností velmi dobře tajeno. U dětí se můžeme setkat se zanedbáváním jejich povinné školní docházky a tyto děti trpí psychickými potížemi. K orgánům, které by jim chtěly pomoc, se většinou staví nenávistně. Prognóza odborných zásahů do rodiny je velmi nejistá.²⁴

4) Asociální rodiny: Jsou impulsivní, agresivní, deviantní, delikventní. Projevují se nedostatkem hodnotového i sociálního napojení na běžnou společnost, často se tyto rodiny izolují před okolím. Vztahy v rodině jsou nekvalitní a nezodpovědné.²⁵ Svazek mezi rodiči často vznikl z náhlého popudu, děti se rodí neplánovaně a rodiče se jich někdy sami zřeknout a dají je k adopci. V těchto rodinách se objevuje týrání, zanedbávání a zneužívání dětí. Násilí se děje i mezi dospělými.²⁶ Rodiče nechodí do práce, často užívají návykové látky, jejich chování neodpovídá mravním a jiným normám společnosti.²⁷ Tyto rodiny řeší orgán sociálně právní ochrany dětí většinou na udání např. sousedů, přátel, příbuzných atd. Prognóza sociální práce s rodinou není dobrá. V případě, že u těchto rodin nebude sanace rodiny úspěšná, dochází k odebrání dítěte z rodiny.²⁸

²¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

²² Tamtéž, s. 195.

²³ Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 54.

²⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

²⁵ Srov. Zelinková, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*, s. 119-120.

²⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

²⁷ Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 20.

²⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 195.

1.4 Sociálně – právní ochrana dětí

Sociálně právní ochrana dětí je centrálně garantovaná, ale lokálně provozovaná ve všech moderních systémech od počátku 20. století, která je zajištěna státem pomocí státní správy, přímo vykonávána určitými sociálními pracovníky.²⁹

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí vymezuje v paragrafu 1 sociálně právní ochranu jako:

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.³⁰

Centralizace řízení ochrany dětí zabezpečuje stejný přístup všem dětem, které se ocitly v nouzi. Nutné je, aby konkrétní výkon ochrany dětí probíhal na lokální úrovni. Jeho součástí musí být znalost rodiny, dítěte, komunity i širších sociálních souvislostí daného regionu, s možností pravidelného kontaktu s klienty a návaznými sociálními službami. Sociální pracovník SPOD plní roli klíčového pracovníka při hodnocení ohrožení dítěte a stanovení intervenčních strategií.³¹

Zákon SPOD pouze názorně vymezuje okruh dětí, jimž sociálně právní ochrana dětí náleží, protože existuje řada situací, do kterých se rodiny s dětmi dostávají a nelze je v zákoně celkově vymezit.³²

Jedná se o děti:

- a) kterým rodiče zemřeli, rodiče neplní povinnosti rodičovské zodpovědnosti nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti
- b) děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, v případě, že tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy
- c) rodiče vedou zahálčivý nebo nemravný život, jejich děti zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živý se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší 15 let, které spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití.

²⁹ Srov. PEMOVÁ, T. – PTÁČEK, R. *Sociálně – právní ochrana dětí pro praxi*, s. 27.

³⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

³¹ Srov. PEMOVÁ, T. – PTÁČEK, R. *Sociálně – právní ochrana dětí pro praxi*, s. 27.

³² Srov. NOVOTNÁ, V. – FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 92-94.

- d) děti, u kterých opakovaně dochází k útěkům od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte
- e) děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření že spáchání takového činu
- f) děti, které jsou na žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístěný v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců
- g) děti, jejichž zdravý vývoj je ohrožován násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami
- h) děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu³³

Na orgán sociálně právní ochrany dětí se může obrátit každý, kdo má podezření, že v nějaké rodině dochází k porušení nebo zneužití rodičovské zodpovědnosti, nebo na situace, které mohou děti ohrozit a narušit jejich zdravý vývoj. Dále se na OSPOD může obrátit i samo dítě se žádostí o ochranu a pomoc, a to i bez vědomí zákonných zástupců, nebo rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, kteří potřebují pomoci.³⁴

Dále mají orgány sociálně právní ochrany dětí povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy, aniž by zasahovaly do řízení a provozu zařízení, kde probíhá ústavní nebo ochranná výchova. Cílem pozorování je dodržování práv dětí, rozvoj duševních a fyzických schopností dětí a jestli pořád přetrvávají důvody pro pobyt dítěte v zařízení a jak se vyvíjí vztahy mezi rodiči a dětmi.³⁵

1.5 Sanace rodiny

Sanace rodiny je upravena novelou zákona č. 359/1999 sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dle Bechyňové, Konvičkové je sanace rodiny účinný preventivní nástroj, sloužící jako podpora rodiny, kde se vyskytly problémy, ovlivňující péči o děti.³⁶

³³ Srov. NOVOTNÁ, V. – FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 92-94.

³⁴ Tamtéž, s. 92-94.

³⁵ Sociálně-právní ochrana dětí – *obecný úvod* [online] [cit. 2018–27.11. 2017] Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>

³⁶ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

„Sanace rodiny je soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené, nebo akutní situace ohrožení dítěte, může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.“³⁷

Podle definice Pemové a Ptáčka je *„sanace rodiny složitým a komplexním procesem, který vyžaduje cílené aktivity, s měřitelnými výsledky, v předem dohodnutém časovém rámci.“³⁸*

Podle Motejla je *„Sanace chápána jako práce s rodinami dětí zanedbávajícími či rodinami sociálně vyloučenými.“³⁹*

Z těchto definic vyplývá, že aby sanace rodiny byla opravdu účinná, musí být sestaven multidisciplinární tým s jasným cílem a plánem. Členem týmu musí být vždy pracovník sociálně-právní ochrany dětí (SPOD) a ideálně i pracovník centra pro sanaci rodiny (CSR). Pokud je dítě umístěno v ústavním zařízení, tak členem týmu bude i pracovník tohoto zařízení a pracovníci pracující s dítětem, nebo jeho celou rodinou. (psycholog, dětský lékař, speciální pedagog, soudce atd.). Tento tým si předem stanoví pravidla, se kterými jsou všichni členové týmu včetně rodiny seznámeni a řídí se jimi.⁴⁰

Sanace rodiny si klade za cíl zabránit, snížit, nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a snaží se o udržení rodiny jako celku. Jedná se o činnosti jejichž cílem je odvrátit odebrání dítěte z rodiny, popřípadě podporovat kontakt dítěte s rodinou po dobu jeho umístění v ústavním zařízení a umožnit jeho bezpečný návrat domů a dále pracovat na udržení kvalitativních změn po jeho návratu.⁴¹

Sanace rodiny by také měla přispět k celkovému zlepšení stavu dítěte (fyzického, emocionálního, kognitivního a sociálního) v důsledku špatné nebo nedostatečné péče o dítě.⁴²

³⁷ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

³⁸ PEMOVÁ T. – PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, s. 112.

³⁹ MOTEJL, O. *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*, s. 67.

⁴⁰ Srov. BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18.

⁴¹ Tamtéž, s. 18.

⁴² Srov. PEMOVÁ, T. – PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, s. 112.

2. Systém náhradní a ústavní výchovy

Pro dítě je přirozené vyrůstat v rodině, ne vždy je ovšem výchova v rodině možná. V případech, kdy z nějakých důvodů dítě nemůže dále vyrůstat ve své rodině, nastává výchova mimo rodinu, tedy náhradní výchova. V této kapitole se nejprve věnuji formám náhradní výchovy. Před ústavní výchovou upřednostňujeme vždy náhradní rodinnou péči, pokud je pro dítě vhodná. V dětském domově se můžeme setkat s dětmi, kteří náhradní rodinnou péči prošli, ale nevyhovovala jim, a proto musely být umístěny do dětského domova.

Dále zde popíši druhy zařízení, ve kterých probíhá ústavní výchova, protože někdy jejich cesta do dětského domova vede přes umístění do diagnostického ústavu nebo, když se u nich objeví nějaké potíže, např. v chování mohou do něj být umístěny i během svého pobytu v dětském domově. Pokud jsou jejich problémy velmi závažné, mohou být z dětského domova přemístěny do výchovného ústavu.

Na závěr kapitoly nastíním dopady ústavní výchovy na osobnost jedince a podrobněji popíši citovou deprivaci, se kterou se u dětí v dětském domově velmi často setkáváme.

2.1 Formy náhradní výchovy

Náhradní výchovu rozlišujeme na dvě formy: náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu.⁴³

1) **Náhradní rodinná péče** – je forma péče, jejímž cílem je zajistit dětem přechodnou nebo dlouhodobou péči, jenž se maximálně podobá péči rodinné. Probíhá v prostředí, které je svou podobou pro dítě přirozené. Toto prostředí simuluje život v běžné rodině.⁴⁴

Tato péče je poskytována prostřednictvím svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounskou péčí, poručenstvím, osvojením.⁴⁵

2) **Ústavní výchova** – V případech, kdy se rodina z různých důvodů neumí, nedokáže nebo se nechce starat o své dítě a jeho výchova je vážně narušena nebo poškozena, nastává výchova ústavní.⁴⁶

⁴³ Srov. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*, s. 31.

⁴⁴ MOTEJL, O. *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*, s. 82.

⁴⁵ Srov. NOVOTNÁ, V.- FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 71-77.

⁴⁶ Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 266.

Před nařízením ústavní výchovy je povinnost soudu zjistit, zda není výchova dítěte možná zajistit formou náhradní rodinné péče, která má vždy přednost před ústavní výchovou, je-li to v zájmu dítěte.⁴⁷

U ústavní výchovy není dítě svěřeno do péče konkrétní osobě (náhradnímu rodiči či vychovateli) ale neosobní instituci, v které pouze konkrétní vychovatelé získávají jen částečnou a dílčí zodpovědnost za dítě. Dálkovým opatrovníkem dítěte se stává příslušný sociální pracovník OSPOD.⁴⁸

Ústavní výchovu lze nařídit pouze u nezletilých dětí a při důležitých důvodech může být případně prodloužena až o 1 rok po dosažení jeho zletilosti.⁴⁹

Ústavní péče probíhá v různých typech zařízení, kterým se podrobněji budu věnovat v další podkapitole.

2.2 Zařízení pro výkon ústavní péče

Dle zákona č. 109/2002 Sb. probíhá ústavní péče v těchto typech zařízení:

1) **Diagnostický ústav** – do diagnostického ústavu dítě přichází buď prostřednictvím nařízením soudu, nebo dobrovolně. Dobrovolným pobytem je myšleno trojstranná dohoda mezi vedoucím diagnostického ústavu, dítětem a rodiči (zákonnými zástupci) ale málokdy k dobrovolným pobytům dochází.⁵⁰

V diagnostickém ústavu se dětem pomocí vyšetření, které probíhá formou diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, vypracuje diagnostická zpráva. Tato zpráva obsahuje návrh specifických výchovných a vzdělávacích potřeb v zájmu rozvoje osobnosti dítěte. Pomocí diagnostiky lze také určit, zda je dítě vhodné k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče, popřípadě do kterého typu zařízení vykonávající ústavní péči, bude umístěno nebo přeřazeno. Doba umístění dítěte v tomto zařízení je maximálně 8 týdnů.⁵¹

2) **Dětský domov** – Dětský domov se stará o děti s ohledem na jejich individuální potřeby. Jsou zde umísťovány děti zejména od 3 do 18 let. Mohou sem být umístěny ale i mladistvé matky s dětmi. Plní funkci vzdělávací, výchovnou a sociální.⁵²

⁴⁷ Srov. NOVOTNÁ, V.- FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 76.

⁴⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. a kol, *Náhradní rodinná péče*, s. 39.

⁴⁹ Srov. NOVOTNÁ, V.- FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 76.

⁵⁰ Srov. MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, s. 154.

⁵¹ Zákon č. 109/2002 Sb.

⁵² Zákon č. 109/2002 Sb.

Účelem dětského domova je zabezpečit péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování a vzdělávají se ve školách, které nejsou součástí dětského domova.⁵³ Dětský domov je často pro děti, které ve svých rodinách zažily negativní zkušenosti (týrání, zneužívání atd.) místem, kde se cítí bezpečně.⁵⁴

3) Dětský domov se školou – Na rozdíl od dětského domova jsou zde umístovány děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování, trpí duševní poruchou vyžadující výchovně – léčebnou péči, popřípadě mají uloženou ochranou výchovu nebo nezletilé matky, které potřebují být vzdělávány ve škole, jenž je součástí dětského domova. Funkce má stejné jako dětský domov. Tedy vzdělávací, sociální a výchovnou.⁵⁵

4) Výchovný ústav – Do výchovného ústavu se děti a mladiství starší 15 let, ve výjimečných případech i starší 12 let, dostávají na základě rozsudku soudu, který jim nařídil ústavní výchovu, na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, popřípadě po dohodě s rodiči se závažnými poruchami chování. Tyto ústavy zajišťují dětem dlouhodobou péči, cílem je připravit děti na budoucí povolání.⁵⁶ Mimo to plní funkci výchovnou, sociální a vzdělávací.⁵⁷

2.3 Dopady ústavní výchovy na osobnost jedince

Děti, které dlouhodobě žijí v dětském domově nebo v zařízení, kde probíhá ústavní výchova jsou tímto velice ovlivňovány, a to i do jejich budoucího života. Tyto děti bývají už před příchodem do dětského domova emocionálně a sociálně narušené a často už prožili mnoho traumat. (v průběhu těhotenství, před umístěním do náhradní výchovy a může být pro ně velmi traumatizující i samotné odloučení od rodiny).⁵⁸

Analýzy mnohých výzkumů nám dokazují, že dlouhodobý pobyt dítěte v dětském domově pozitivně působí na jeho tělesný vývoj (neboť tyto děti často přicházejí z rodin, kde je jejich tělesný vývoj narušen) ale zároveň negativně působí na jeho rozumový vývoj a dochází k poškození osobnostní charakteristiky těchto dětí. Tyto děti často mají zvýšenou afektivitu, nízké ambice, slabou vůli a chybí jim identifikační vzorce rodičů.⁵⁹

⁵³ Zákon č. 109/2002 Sb.

⁵⁴ Srov. ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy, s. 114.

⁵⁵ Zákon č. 109/2002. Sb.

⁵⁶ Srov. MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 155-156.

⁵⁷ Zákon č. 109/2002 Sb.

⁵⁸ Srov. ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy, s. 46.

⁵⁹ Tamtéž, s. 47-49.

S výše popsanými aspekty se setkávám i při své praxi v dětském domově Radenín. Těmto dětem chybí motivace z rodiny, která ovlivňuje např. jejich vzdělání, výběr povolání, trávení volného času atd. Mají přetřhané citové vazby a málo kdy dojde k navázání tak důvěrného vztahu mezi dítětem a vychovatelem, jako panuje v rodinách. Můžeme se setkat ale i s nadanými dětmi, které se v prostředí ústavní péče nemohou dostatečně rozvíjet, tak jako tomu bývá v rodině. Ústavní prostředí děti deprimuje jak v oblasti psychické, tak sociální.⁶⁰

Některé děti, které vyrůstaly v ústavním zařízení, mají v dospělosti větší sklony ke kriminalitě a problémy s navazováním kvalitních partnerských vztahů.⁶¹ Děti, které nikdy nežily ve vlastní rodině a prošly třeba i několika zařízeními ústavní péče, nezvládají situace běžného života (často neznají hodnotu peněz a neumí hospodařit, neumí komunikovat s okolím, jsou příliš důvěřivé, naivní, snadno ovlivnitelné).⁶²

Někdy se mohou objevit i případy, kdy děti, kteří celý život strávily v ústavním zařízení se po jeho opuštění chovají tak, že mohou skončit až ve vězení. Nevědomky vyhledávají prostředí, které je jim známé svou podobností, ve kterém vyrostly a je pro ně snadnější než zvládat reálný život bez jakékoliv pomoci.⁶³

2.3.1 Citová deprivace

Citová deprivace byla dříve spojována pouze s dětmi vyrůstajícími v ústavních zařízeních, ale může k ní dojít i v běžných rodinách. Nejčastěji se s ní ovšem setkáváme opravdu u dětí vyrůstajících v dětských domovech apod. Těmto dětem chybí individuální citový vztah ke konkrétní dospělé osobě v jejich životě, který by jim dodával citové bezpečí.⁶⁴

Citová deprivace je důsledkem dlouhodobého neuspokojení základních psychických potřeb v dostatečné míře.⁶⁵ U dětí se zpravidla projevuje opožděním řeči, těžkou patlavostí, která je typická pro „ústavní děti“ a omezenou slovní zásobou. Dále u nich můžeme pozorovat opožděný vývoj v oblasti sociálních a hygienických návyků. Může se objevit i opoždění ve vývoji jemné motoriky.⁶⁶

⁶⁰ Srov. MATOUŠEK, O. – KODYMOVÁ, P. – KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 269.

⁶¹ Tamtéž, s. 269.

⁶² Tamtéž, s. 269.

⁶³ Srov. MATOUŠEK, O – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 43.

⁶⁴ Srov. BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 40.

⁶⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 597.

⁶⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 214.

Díky tomu u většiny šestiletých dětí vyrůstajících v dětských domovech dochází k odkladu školní docházky, nejsou emočně vyspělé a nemají dostatečně rozvinuté pracovní a sociální návyky. Důsledkem toho všeho je, že po celou dobu jejich studia je jejich prospěch výrazně nižší než jejich potencionální schopnosti.⁶⁷

V dětských domovech se setkáváme s několika typy deprivované osobnosti, kdy každý typ se projevuje rozdílným chováním. V tomto rozdělení je brán ohled na celkovou úroveň vzrušivosti, aktivity a celkový ráz sociálního chování dětí.⁶⁸

Rozdělení dle Langmeiera a Matějčka:

1) **Sociální hyperaktivita** – Tyto děti se nepřiměřeně vítají a upínají na každou osobu, která se objeví v jejich blízkosti a projeví o ně sebemenší zájem, ale toto jednání nemá hlubší citový vztah.⁶⁹

2) **Sociální provokace** – Tyto děti se často projevují agresí a nemají soucit k ostatním. Snaží se upoutávat pozornost dospělých všemožnými způsoby (předvádějí se, vykřikují, vyrušují atd.). Když mají možnost být sami např. s vychovatelem, chovají se zcela jinak (lépe). Pro tyto děti není prospěšné vyrůstat v dětském domově je pro ně vhodnější individuální náhradní rodinná péče.⁷⁰

3) **Útlumový typ** – Děti tohoto typu jsou uzavřené před okolím, špatně navazují sociální vztahy a zaměřují se na materiální svět.⁷¹

4) **Dobře přizpůsobený** – Na první pohled u těchto dětí nezaznameneáme citovou deprivaci. Tyto děti mají však svá citlivá, zranitelná místa, která se u nich projeví při větší zátěži.⁷²

5) **Typ charakterizovaný náhradním uspokojením afektivních a sociálních potřeb** – mnohdy se tyto děti uchylují k nahrazování citové potřeby do oblastí, jako je nadměrné shromažďování materiálních potřeb (hraček, věcí atd.), dále si nedostatek citových potřeb mohou nahrazovat přejídáním nebo zvýšeným sexuálním zájmem (tělesná stimulace, manipulace s genitáliemi atd.).⁷³

⁶⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 599-600.

⁶⁸ Tamtéž, s. 106.

⁶⁹ Tamtéž, s. 107-109.

⁷⁰ Tamtéž, s. 109-110.

⁷¹ Tamtéž, s. 110-113.

⁷² Tamtéž, s. 114-115.

⁷³ Tamtéž, s. 115-119.

Nelze říci, že každé dítě odpovídá přesně výše uvedeným jednotlivým typům, ale tyto typy se mohou vzájemně prolínat.⁷⁴ Má praxe mi ale potvrdila, že s těmito typy dětí se v dětském domově opravdu lze setkat.

⁷⁴ Srov. LANGMEIER, J. – MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 106-118.

3. Příčiny umístění dětí do dětského domova

Když je rodina natolik nefunkční, že je nutné dítě z rodiny odebrat a pro dítě není vhodná náhradní rodinná péče, nastává umístění dítěte do dětského domova. V této kapitole chci poukázat na příčiny, kvůli kterým se děti dostávají do dětského domova.

K odebrání dítěte z rodiny dochází v případech, kdy rodiče selhávají ve svých funkcích. To znamená, že do dětského domova přicházejí děti, o které se rodiče nemohou, nechtějí, nebo neumějí postarat.⁷⁵

Mezi případy, kdy se rodiče o děti nemohou starat, patří úmrtí, závislost na návykových látkách, vážné choroby rodičů, rodiče ve výkonu trestu nebo se rodina nachází v nepříznivé sociální situaci – trpí chudobou nemá dostatečné bytové podmínky.

Rodiče, kteří se o děti nechtějí starat, k nim obvykle nemají vytvořenou citovou vazbu a sami se jich zřeknou (opustí své děti, odloží je do dětského domova atd.).⁷⁶

Rodiče, které se o děti neumějí starat, mají sice zajištěné vhodné materiální podmínky ale i přesto se nedokážou o dítě řádně postarat a nezvládají jeho výchovu. (např. děti s poruchami chování atd.).⁷⁷

Níže jednotlivé příčiny odebrání dítěte z rodiny podrobněji popíši.

3.1 Závislost jednoho či obou rodičů

Mezi příčiny, kdy dochází k odebrání dítěte z rodiny, řadíme také závislost rodičů nebo jednoho z nich na návykových látkách (nejčastěji na alkoholu nebo drogách). K užívání návykových látek se často váže nepředvídatelné chování jejich uživatelů. V případě rodičů, jakožto uživatelů, může v tomto případě docházet ke špatnému zacházení s dítětem, zanedbáváním, týráním nebo zneužíváním. Celkový zdravý vývoj dítěte je ohrožen, protože tyto děti jsou svědky trestné činnosti a vyrůstají ve velmi chaotickém prostředí. Tyto děti bývají většinou natrvalo umístěny do dětského domova.⁷⁸

3.2 Rodič v trestu odnětí svobody

Tato příčina je často spojena s užíváním návykových látek rodičů, ke které se obvykle váže další trestná činnost (krádeže, distribuce a výroba drog atd.). V případě umístění

⁷⁵ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 129.

⁷⁶ Tamtéž, s. 129.

⁷⁷ Tamtéž, s. 129.

⁷⁸ Srov. BARNARDOVÁ, M. *Drogová závislost a rodina*, s. 17-18.

jednoho nebo obou rodičů do věznice a nenajde se v rodině nikdo, kdo by se o dítě dokázal postarat, dochází k odebrání dítěte.⁷⁹

3.3 Prostituce jednoho nebo obou rodičů

Prostituce, jako hromadný společenský jev, spadá do oblasti sociální patologie. Jedná se o poskytování pohlavního aktu za úplatu (finanční, materiální). Prostituce je považována za závažný společenský problém a v případě rodiče častěji prostituci provozuje matka, může být dítě v důsledku toho vystaveno vlivům ohrožující jeho mravní vývoj.⁸⁰

Proto i prostituce rodiče může přispět k umístění dítěte do dětského domova.

3.4 Úmrtí jednoho či obou rodičů

Úmrtí jednoho nebo obou rodičů dítěte není rozšířeným jevem. Přesto je také příčinou umístění dítěte do dětského domova.⁸¹

Smrt blízkého je vždy náročnou životní situací nejen pro dítě, ale pro celou rodinu. Ne vždy je rodina schopná se s touto situací vyrovnat a důsledkem toho může být, že se v rodině nenajde nikdo, kdo by byl schopný se o dítě postarat. Dítě se tak musí vyrovnávat nejen se ztrátou blízkého člověka, ale i s odloučením se od domova a adaptací na nové prostředí.⁸²

3.5 Vážné choroby rodičů

K umístění dítěte do dětského domova může dojít, také v případě, kdy jeden nebo oba rodiče trpí vážnou chorobou a v důsledku nemoci nejsou schopni zajistit dostatečnou péči o dítě. Např. rodič s disociální poruchou osobnosti, rodič se závažným duševním onemocněním.⁸³

3.6 Poruchy chování dítěte

Výchova a péče o děti s poruchami chování je složitá. Proto se někdy může stát, že rodiče selžou a dítě je umístěno do dětského domova. Poruchy chování charakterizujeme jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec nedokáže respektovat normy chování na

⁷⁹ Srov. BARNARDOVÁ, M. *Drogová závislost a rodina*, s. 17.

⁸⁰ Srov. URBAN, L. – DUBSKÝ, J. – BAJURA, J. *Sociální deviace*, s. 176-178.

⁸¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Děti, rodina a stres*, s. 102.

⁸² Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie II.*, s. 23-24.

⁸³ Dítě nemocného rodiče [online] [cit. 2018-05-02] Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/psychicke-problemy-v-rodine/dite-nemocneho-rodice.shtml>

odpovídající úrovni jeho věku, popřípadě na úrovni svých rozumových schopností.⁸⁴ Poruchy se nejčastěji vyznačují neadekvátním chováním k lidem. Tito jedinci nejsou schopni přizpůsobit se okolí a nejsou schopni navázat nebo udržet sociální vztahy. Sami obvykle nezažili citový vztah, který by je naučil vcítit se do ostatních, proto nejsou schopni být ohleduplný k druhým. Příčiny vzniku poruchy chování mohou být různé. Většinou jde o kombinaci působení nepříznivých faktorů na dítě. Tyto faktory mohou být biologické, ale velký vliv má i sociální faktor, tedy působení rodiny na dítě a prostředí, ve kterém vyrůstá.⁸⁵

Poruchy chování rozlišujeme podle jejich závažnosti, míry kontinuity či charakteru poruchového chování. Lze je také rozlišit podle toho, jestli se projevují všude nebo jen ve spojitosti s konkrétním prostředím (poruchy chování ve vztahu k rodině, poruchy chování vázané na skupinové aktivity v partě). V závislosti na charakteru dále odlišujeme neagresivní porušování sociálních norem (lhaní, záškoláctví, útěky a toulání) a agresivní poruchy chování (šikana, vandalismus, rvačky a jiné násilnosti). Tyto typy se mohou vzájemně prolínat a doplňovat.⁸⁶

3.7 Syndrom CAN (týrání, zanedbávání, zneužívání)

Jedním z nejzávažnějších důvodů, kdy dochází k odebrání dítěte z rodiny, je syndrom CAN neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Vyznačuje se fyzickým, psychickým a sociálním poškozením vývoje dítěte, které je důsledkem jakéhokoliv úmyslného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby a ve společnosti je nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků, jenž vznikají nevhodným zacházením s dítětem (aktivním ubližováním, nedostatečnou péčí atd.).⁸⁷

Mezi rizikové faktory, kdy dochází k syndromu CAN řadíme: rizikové vztahy v rodině (nezletilí nebo velmi mladí rodiče, rodiče mentálně postižený, závislý na návykových látkách, psychicky nemocní, rodiče se sklony k agresi, bez motivace k rodičovství, zaneprázdnění svoji prací, narušení a sexuálně nevyzrálí muži, rodiče kteří nejsou schopni vykonávat své rodičovské povinnosti nebo lidé, kteří mají negativní zkušenost z dětství atd.), rizikové děti (mentálně postižení, sirotci, děti, které nesplňují

⁸⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 779-783.

⁸⁵ Tamtéž, s. 779-783.

⁸⁶ Tamtéž, s. 792.

⁸⁷ Srov. ČECH, O. a kol. *Domácí násilí*, s. 20.

požadavky rodičů), rizikové situace (manželské neshody, bída, stres, rozvody, nechtěné dítě).⁸⁸

Základní rozdělení syndromu CAN

1) Fyzické týrání – Když u dítěte dochází k fyzickému týrání, můžeme ho velmi dobře a poměrně brzy rozpoznat a je snadno diagnostikovatelné pediatrem. Jedná se o opakované bolestivé fyzické projevy rodičů nebo jiné dospělé osoby vůči dítěti, při kterých dochází k ohrožení zdraví dítěte. Nejčastější formou fyzického týrání je bití. Dále sem řadíme trhání vlasů, opaření, topení ve vodě, odpírání jídla a tekutin, dušení, podávání jedů atd.⁸⁹ Důsledkem toho je možné u dítěte zpozorovat viditelná poranění kůže (modřiny, škrábance, zlomeniny atd.) a v některých případech může dojít až k úmrtí dítěte.⁹⁰

2) Psychické týrání – Psychické týrání je na rozdíl od fyzického týrání hůře rozpoznatelné, a proto obvykle trvá delší dobu. Jedná se o ponižování dítěte, které není nijak chváleno ani oceňováno. Dochází k němu např. zastrašováním, urážením, ponižováním, vydíráním nebo obviňováním dítěte.⁹¹

3) Zanedbávání – Zanedbávání je jedna z nejčastějších forem špatného zacházení s dítětem a často bývá těžce odhalitelné a tím pádem dlouhodobé.⁹² Projevem zanedbávání je nekvalitní péče o dítě, které může být i generačně opakované. Jedná se o neuspokojení tělesných potřeb dítěte (není zajištěn dostatek stravy, ošacení, hygieny, přístřeší), dítěti není umožněno dostatečné vzdělávání ve škole, chybí mu ochrana před dětskou prací, dochází k neuspokojení základních citových potřeb dítěte (láska, pocit, že někam patří atd.), je zanedbávána preventivní péče (preventivní prohlídky u lékaře, povinná vakcinace) a dítě je popouzeno proti jednomu z rodičů atd.⁹³

4) Sexuální zneužívání – K sexuálnímu zneužívání dítěte dochází prostřednictvím zneužití moci dospělého nad dítětem. Dospělý jedinec vybízí dítě k takovým aktivitám, které mu přináší sexuální uspokojení. Obvykle se tak neděje dobrovolně a dítě je k nim nuceno (násilím, uplácením). Pachatelem je většinou někdo z blízkého okolí dítěte. Zneužívání se často objevuje u dětí mladšího věku, které si mnohdy ani neuvědomují, že

⁸⁸ Srov. KALÁTOVÁ, D. - SEDLÁKOVÁ, G. a kol. *Vybrané ošetřovatelské modely a týrané dítě*, s. 15-17.

⁸⁹ Srov. ČECH, O. a kol. *Domácí násilí*, s. 8.

⁹⁰ Srov. KALÁTOVÁ, D. - SEDLÁKOVÁ, G. a kol. *Vybrané ošetřovatelské modely a týrané dítě*, s. 40-41.

⁹¹ Srov. VODÁČKOVÁ, D a kol. *Krizová intervence*, s. 460.

⁹² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 594.

⁹³ Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 308.

jde o nepřiměřené požadavky. Probíhá buďto dotykovou nebo bezdotykovou formou.⁹⁴ Mezi dotykovou formu řadíme praktiky, u kterých dochází k přímému kontaktu se zneužívaným dítětem (osahávání, pohlavní styk atd.). K bezdotykové formě dochází prostřednictvím telefonátů se sexuálním obsahem, focením, nahráváním nahého dítěte, sebeuspokojováním před dítětem atd. K sexuálnímu zneužívání patří i sexuální využívání dětí k pornografii nebo prostituci, která může mít komerční účel, ale zároveň se k ní většinou váže touha po sexuálním uspokojení.⁹⁵

3.7.1 Následky syndromu CAN

Děti, které přicházejí do dětského domova, jsou většinou tím, co prožily, velmi traumatizované. Objevuje se u nich spousta tělesných, sociálních a psychických potíží. Často u týraných, zanedbávaných nebo zneužívaných dětí dochází ke změně chování. Mohou se projevovat zvýšenou agresí nebo naopak velkou apatií. Také se mohou objevit konflikty s jejich vrstevníky, problémy s respektováním autorit a jejich vztah k rodičům bývá velmi komplikovaný. Někdy je doprovázejí tělesné obtíže (bolest břicha, hlavy, končetin) bez somatického nálezu. Trpí poruchou spánku, pomočováním, nedokáží se soustředit atd. Děti, které zažily sexuální zneužívání, mohou mít problém s dotýkáním se vlastního těla (mytí, převlékání atd.). Často si své traumata nesou až do dospělosti.⁹⁶

⁹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 618-619.

⁹⁵ Tamtéž, s. 618-619.

⁹⁶ Srov. VODÁČKOVÁ, K. a kol. *Krizová intervence*, s. 461-462.

4. Dětský domov Radenín

V této kapitole se věnuji Dětskému domovu Radenín, zde popíši, pro koho je domov určen, chod zařízení a kontakty dítěte s rodinou.

4.1 Historie dětského domova

Dětský domov je umístěn v bývalém renesančním zámku. V roce 1953 byla v zámku provozována stálá škola v přírodě, která později přešla na dětský domov, který byl ale v roce 1966 nahrazen zvláštní internátní školou. Ta zde byla až do 31.12. 1999. Od 1.1. 2000 je tento zámeček znovu využíván jako dětský domov.⁹⁷

4.2 Charakteristika zařízení a cílová skupina

Dětský domov Radenín je školské zařízení rodinného typu, k němuž patří dětský domov, školní jídelna a základní škola. Je určen pro děti a mládež od 3 do 18 let s nařízenou ústavní výchovou nebo uložením předběžného opatření, popřípadě do doby ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let, s kterými byla sepsána dohoda o dobrovolném pobytu.⁹⁸

Kapacita domova je 50 dětí, nyní v něm žije 44 dětí. Dětský domov poskytuje dětem komplexní péči, dle jejich individuálních potřeb. Plní především úkoly vzdělávací, sociální a výchovné. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je rodinná skupina, ve které je maximálně 8 dětí. Sourozenci jsou zpravidla umístřováni do jedné rodinné skupiny. V těchto skupinách jsou děti různého pohlaví a věku.⁹⁹

V dětském domově je momentálně 6 rodinných skupin. 5 skupin sídlí v zámečku v Radeníně a jedna v pronajatém bytě v Táboře, která je určena pro dospívající děti, jenž se připravují na odchod z dětského domova. O každou skupinu se starají 2 denní vychovatelky a 2 noční asistentky. Jedna skupina má navíc ještě 2 denní asistentky, protože v této skupině je náročnější individuální péče o děti. Rodinné skupiny jsou zařizeny (situovány) jako běžný byt. Každý byt se skládá z obývacího pokoje, kuchyně, pokoje pro děti, WC, koupelny a vychovatelny, která slouží jak denním vychovatelkám, tak nočním asistentkám.¹⁰⁰

⁹⁷ Srov. VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice, s. 184.

⁹⁸ Dětský domov [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <http://ddradenin.cz/domov/>

⁹⁹ Zákon č. 109/2002.

¹⁰⁰ Dětský domov [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <http://ddradenin.cz/domov/>

V každé skupině vychovatelé usilují o to, aby se život dětí, co nejvíce podobal životu v běžných rodinách. Učí děti hospodařit s penězi, jezdí na nákupy, děti jsou zapojovány do chodu domácnosti a vedeny k samostatnosti. O víkendech si každá skupina sama vaří, děti si uklízejí své pokoje, prádlo atd. Cílem dětského domova je co nejlépe připravit děti na odchod z domova, aby byly schopni se úspěšně integrovat do společnosti.¹⁰¹

4.3 Pobyt dítěte v zařízení

Jak jsem již zmínila, pobyt dítěte v dětském domově je simulací života v běžné rodině. V týdně děti chodí do školy, navštěvují zájmové kroužky, které převážně probíhají mimo zařízení (florbal, tancování, fotbal, keramika, sborový zpěv). Připravují se do školy a stravují se ve společné jídelně.

O víkendu si každá skupina vaří sama, uklízí a pro děti jsou pořádány různé akce např. sportovní hry, besídky, karneval, soutěže atd. Děti se zúčastňují kulturních i společenských akcích také mimo dětský domov, které pořádají ostatní dětské domovy, organizace a obce. Jezdí na výlety, chodí na procházky do přírody a mají k dispozici v zámeckém parku fotbalové hřiště, dětské hřiště, posilovací stroje a hřiště s umělým povrchem, které slouží k míčovým hrám (vybíjená, basketbal, volejbal). V případě nepříznivého počasí mohou ke sportovním hrám využít tělocvičnu, která je součástí dětského domova. V zimě děti chodí bruslit, sáňkovat a na běžky.

O prázdninách jezdí na dětské tábory, koupaliště, výlety a v zimě jezdí na hory učit se lyžovat.

4.4 Kontakt s rodinou

Dítě umístěné v dětském domově má právo přijímat návštěvy svých rodičů, popřípadě ostatních příbuzných. Rodiče nejsou povinni ohlašovat návštěvy dítěte předem.¹⁰²

Dále může odjet ke svým rodičům nebo příbuzným na krátkodobý pobyt, především se jedná o víkendové a prázdninové pobyty. Rodiče jsou povinni před tímto pobytem písemně požádat ředitele dětského domova, který dává k těmto pobytům společně s pracovníkem OSPODU souhlas. Předtím než dítě dostane k pobytu povolení, pracovník OSPODU navštíví bydliště, kam má dítě jet a vyhodnotí situaci, zda jsou tam vhodné

¹⁰¹ Dětský domov [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <http://ddradenin.cz/domov/>

¹⁰² Moje dítě je v dětském domově nebo výchovném ústavu [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/dite-v-detskem-domove/>

podmínky pro pobyt dítěte. Pobyt u rodičů může být dítěti zakázán pouze z velmi závažných důvodů. Mezi tyto důvody řadíme především nevhodné podmínky pro péči o dítě.¹⁰³

Dítě může být se svými rodiči v pravidelném telefonickém kontaktu. Může svým rodičům psát e-maily nebo dopisy a stejně tak je dostávat. Dětský domov by měl kontakt dítěte s rodinou vždy podporovat.¹⁰⁴

¹⁰³ Moje dítě je v dětském domově nebo výchovném ústavu [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/dite-v-detskem-domove/>

¹⁰⁴ Moje dítě je v dětském domově nebo výchovném ústavu [online] [cit. 2018–10-02] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/dite-v-detskem-domove/>

5. Cíl práce a výzkumné otázky

5.1 Cíl práce

Cílem mé práce bylo zjistit možné příčiny umístění dětí do Dětského domova Radenín. Tento cíl jsem si stanovila proto, abych ukázala na možné příčiny a faktory, které vedou k odebrání dítěte z jeho primární rodiny a umístění dítěte do dětského domova.

5.2 Výzkumná otázka

Jaké faktory přispívají k umístění dětí do dětského domova?

6. Metodika

Pro svoji empirickou část práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“¹⁰⁵

Jako metodu ke zpracování kvalitativního výzkumu jsem zvolila případové studie. Případové studie podrobně popisují jeden, popřípadě několik málo případů z praxe. V případové studii shromažďujeme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. Jedná se o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jeho celistvosti. Předpokladem případové studie je, že pečlivým probádáním jednoho případu snadněji pochopíme ostatní podobné případy.¹⁰⁶

6.1 Výzkumný soubor

Pro svůj výzkum jsem zvolila záměrný výběr dětí, jež jsou v současné době umístěny v Dětském domově Radenín. Záměrný výběr se provádí s ohledem na důležité vlastnosti a kritéria daného případu, která jsou potřeba k dosažení cíle, o který výzkumník usiluje.¹⁰⁷

Děti pro své případové studie jsem dále vybírala dle těchto kritérií: dostupnosti informací a podrobnosti obsahu osobní složky dítěte, odlišnost případů, výjimečnost případu. Z celkového počtu 44 dětí aktuálně umístěných v zařízení, jsem vybrala 7 dětí různého pohlaví ve věku od 4 do 17 let. K zachování anonymity vybraných dětí jsem v případových studiích změnila všechna jména a rodiče dětí jsou nazývány pouze matka/ otec, aby nedošlo ke zneužití jejich citlivých informací. Případové studie jsou k dispozici v příloze mé práce.

¹⁰⁵ ŠVARŤÍČEK, R. – ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 17.

¹⁰⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, s. 104.

¹⁰⁷ Srov. ŠVARŤÍČEK, R. – ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 103.

7. Výsledky

K rozkrytí případových studií jsem použila otevřené kódování. „Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem.“¹⁰⁸ Při zpracování dat jsem použila i přímé výpovědi a citace z kazuistik.

Z otevřeného kódování byly vytvořeny tyto kategorie:

- Zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy chování rodičů
- Fyzické nebo psychické týrání spojené s poruchami chování dítěte
- Fyzické nebo psychické týrání kombinované se zanedbáváním
- Zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě

7.1 Kategorie č. 1 Zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy chování rodičů

Do první kategorie jsou zařazeny rodiny, u kterých bylo hlavním důvodem odebrání dítěte z rodiny a umístění do Dětského domova Radenín zanedbávání dětí již od ranného dětství spojené s patologickými jevy chování jejich rodičů. Jejich rodiče svým nevhodným chováním a přístupem nebyli schopni zajistit řádnou výchovu dětí a jejich zdravý, psychický a fyzický vývoj byl narušen.

Kódy příznačné pro tuto kategorii: zanedbávání, nezaměstnanost, nezodpovědnost, těhotenství, patologické jevy, problematická rodina, nevhodné prostředí, chudoba, hlad, bez zázemí, citová deprivace, nedostatek lásky, nezáměr, odmítnutí.

Do této kategorie jsem zařadila kazuistiku Tobiáška č. 3 a kazuistiku Nataši č. 7. Tyto případy mají společné to, že obě děti vychovávala pouze matka. Obě matky jsou nyní znovu těhotné, dlouhodobě nezaměstnané, žijící neuspořádaný život, ani jedna nemá stálé bydlení a potýkají se s finančními problémy. U obou matek se vyskytují patologické jevy chování. Matka Tobiáška je závislá na návykových látkách a matka Nataši provozuje prostituci.

Matka Tobiáška k jeho výchově přistupovala velmi nezodpovědně. Upřednostňovala své zájmy před potřebou vlastních dětí. Matka zanedbala jeho fyzické i psychické potřeby v ranném věku dítěte. Žije v nevyhovujících podmínkách pro výchovu dětí. Nemá dostatek financí ani stálé bydlení, dle jeho kazuistiky „žije v karavanu neznámo s kým a

¹⁰⁸ ŠVARŤÍČEK, R. – ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 211.

nechává se vyživovat od svých známých.“ Sama chlapce v říjnu 2014 umístila do Dětského krizového centra v Jihlavě, jak potvrzuje jeho kazuistika s tím, že *„se nachází v nelehké životní situaci a potřebuje si zařídit nové bydlení a za 3 dny si ho vyzvedne. K tomu už ale nedošlo a matka navštívila zařízení o 3 měsíce později.*“ Její přístup k rodičovství je prokazatelně nezodpovědné. Projevuje se u ní silná apatie k synovi. Matka se o vztahu k Tobiáškovvi, jak dokazuje jeho kazuistika č. 3 vyjádřila slovy *„nemám ho ráda a nechci už se o něj starat.*“ U chlapce se nyní projevuje silná citová deprivace, která pramení z odmítnutí matky, jak vypovídá jeho kazuistika č. 3 *„Tobiášek se pověsí na každého dospělého člověka, který se zrovna ocitne v jeho blízkosti. Nahrazuje si tím nedostatek lásky, po který je lačný. Oslovuje cizí lidi maminko, sedá si na klín bez vyzvání dospělého, bere cizí lidi za ruku atd.*“ Otec Tobiáška je neznámý, nemá ho ani uvedeného v rodném listě. Z jeho širší rodiny též není momentálně nikdo schopný zajistit jeho péči, jak dokazuje jeho kazuistika *„Rodiče matky žijí na ubytovně a i přesto, že zprvu projevíli zájem převzít Tobiáše do pěstounské péče vzhledem k jejich špatné finanční situaci a nestálému bydlení k tomu nakonec nedošlo.*“ Z těchto důvodů je chlapec nyní umístěn v Dětském domově Radení. Matka nadále o svého syna nejeví zájem. Tobiáškovvi se po matce nestýská, nemá k ní vytvořený vztah. Při poslední návštěvě matky v zařízení neprojevoval velkou radost, když matka odešla, nebyl smutný a ani neplakal.

Matka Nataši se živí prostitucí a se svojí dcerou se pohybovala v prostředí, kde může dojít k ohrožení mravního vývoje dětí. Dle její kazuistiky č. 7 *„je matka nezaměstnaná, není hlášená na úřadu práce, je dlouhodobě problematická.*“ Otec o svoji dceru dlouhodobě nejeví zájem. Matka prokazatelně péči dcery dlouhodobě zanedbávala velmi závažným způsobem. Již v roce 2013 byl nařízen dohled nad její výchovou. Matka svoji dceru opakovaně umisťovala k dobrovolnému pobytu ve Středisku výchovné péče v Českých Budějovicích. Dle její kazuistiky z tohoto zařízení vyšla tato závěrečná zpráva *„pokud nedojde k zásadním změnám přístupu vedení k nezletilé Nataše, pak bude její prognóza velmi negativní a do budoucna lze očekávat velké problémy, na které by se mohly nabalovat další problémy z oblasti sociálně patologických jevů.*“ Matka její péči prokazatelně nezvládala, nebyla schopna zajistit stabilní rodinné zázemí a dostatek finančních prostředků na základní potřeby dětí. Toto potvrzuje i její kazuistika *„Nataša chodila špinavá, zavšivená, matka nebyla schopna zajistit dostatečnou stravu. Nataša hlady jedla slupky od brambor.*“ V důsledku zanedbávání Nataši rozumový a duševní stav

neodpovídá jejímu věku. Je velmi poznamenána tím, co s matkou prožila, přijde jí např. normální, že matka provozuje prostituci. Považuje to za klasické povolání. Z těchto důvodů matka sama v roce 2014 zažádala o umístění Nataši a jejích sourozenců do ústavního zařízení. Nataša si v Dětském domově Radenín zvykla dobře a nyní je v něm spokojená, považuje ho za svůj domov. I přesto, že matka Nataše občas zatelefonuje, občas k ní jede na prázdniny, ale nedělá nic proto, aby sama mohla převzít Natašu do své péče.

7.2 Kategorie č. 2 Fyzické nebo psychické týrání spojené s poruchami chování dětí

Do této kategorie spadají rodiny, u kterých bylo zjištěno fyzické či psychické týrání páchané na dětech doprovázené poruchami chování dítěte a následné umístění dítěte do Dětského domova Radenín.

Kódy příznačné pro tuto kategorii: fyzické týrání, psychické týrání, nemanželské dítě, rozchod, svěření do péče matky, sebevražda, zbavení rodičovské odpovědnosti, invalidní důchod, nemoc, sexuální obtěžování, závislost, agrese, nepochopení, citová deprivace, nízké sebevědomí, negativní chování, poruchy chování.

Do druhé kategorie jsem zařadila kazuistiku Františka č. 1 a kazuistiku Niny č. 4. Případy těchto dětí si jsou velmi podobné. Obě děti se narodily mimo manželství rodičů, krátce po jejich narození se jejich rodiče rozešli a obě byly svěřeny do péče svých matek. Obě matky pobírají invalidní důchod. Matka Františka od narození neslyší na jedno ucho a trpí depresemi. Matka Niny trpí růstovou poruchou, kterou po ní Nina zdělila. Otec Niny je zbaven rodičovské zodpovědnosti z důvodu sexuálního obtěžování její sestry, jak dokazuje její kazuistika č. 4 „otec v průběhu pravidelných návštěv nutil Niny starší sestru spát nahou s ním v jedné posteli a večer, když usínala nebo v noci, když spala, ji osahával na nahém přirození a to tak, že ji strkal prsty do přirození.“ Františkův táta byl závislý na alkoholu, trpěl těžkými depresemi a v roce 2015 spáchal sebevraždu skokem z okna. Obě matky nezvládaly výchovu svých dětí, mají nižší intelekt a samy podaly žádost o umístění svých dětí do ústavního zařízení. Jak u Františka, tak u Niny se projevuje silná citová deprivace, problematické chování a obě děti mají nízké sebevědomí a jsou velmi poznamenáni tím, co prožily.

Matka Františka dlouhodobě nezvládala jeho výchovu, on si tak dělal, co chtěl. Jak dokazuje jeho kazuistika č. 1 „potuloval se po ulicích mezi staršími dětmi, chodil za školu,

kradl v rodině i cizím lidem peníze a opakovaně utekl z domova.“ Jeho matka, vzhledem ke své nižší mentální úrovni, psychickým onemocněním a složité rodinné anamnéze, jeho chování dlouhodobě tolerovala, ale když jí došla trpělivost, nepřiměřeně ho fyzicky trestala. Františka tento styl výchovy velice poznamenal, a i toto mimo jiné přispělo k jeho nynějšímu negativnímu chování. Jak potvrzuje jeho kazuistika *„František si svůj vztek a agresi vybíjel na mladších, slabších a mentálně zaostalejších dětech. Neváhal použít i fyzickou sílu, jen aby dosáhl svého.*“ František byl zvyklý, že to tak doma chodilo, vše se řešilo násilím. Jak vypovídá jeho kazuistika situace v rodině vyvrcholila tím, když ho matka opět surově zbila *„matka v roce 2016 Františka zbila násadou od koštěte až měl na zádech modřiny. Z tohoto důvodu František utekl ke svému kamarádovi.*“ Matka jeho útěk nahlásila na polici a když ho policie našla, matka se vyjádřila těmito slovy: *„Jsem přesvědčena, že jsem vyčerpala všechny své možnosti v jeho výchově a dál už o něj pečovat nechci.*“ Z těchto důvodů byl František umístěn do dětského domova. Matka prokazatelně selhala ve výchově syna a není schopna si přiznat své pochybení, ze všeho viní Františka. Nyní si ho občas bere na víkendové nebo prázdninové pobyty, ale dlouhodobě by jeho péči nebyla schopna řádně zajistit. František také jezdil na víkendové a prázdninové pobyty ke svým prarodičům, ale při těchto návštěvách ho jeho děda, který nechápe Františkovo problematické chování, psychicky týral. Dle jeho kazuistiky *„Františka, i když se mu něco povedlo, nikdy nepochválil, vždy mu jen řekl, že on je ten zlobivý a při jeho pobytech u něj, ho strašil hady, kterých se jeho vnuk bojí.*“ František má ze svého dědy strach a nyní s ním přerušil veškerý kontakt. Velmi složitá rodinná anamnéza Františka se na něm též velmi negativně podepsala.

Dle slov matky Niny, byly s dcerou jen samé problémy. Její chování bylo velmi problematické, jak potvrzuje i její kazuistika *„chodila za školu, výrazně se jí zhoršoval školní prospěch, odmítala poslouchat učitele, zapomínala pomůcky, odcizila třídnímu učiteli peníze, doma přestala plnit jakékoliv povinnosti, matku nerespektovala, ukradla doma finanční hotovost, matce provolala veškerý kredit, ve společných prostorách domu zapálila krabici s reklamními letáky, zapálila prkénko na WC.*“ Matka byla už s výchovou dcery bezradná, Nina ji odmítala respektovat. Matky domluvy na dceru nezabíraly a dcera se doma měla vyjádřit, že si přeje být umístěna do dětského domova. Dále se zjistilo, že matka svoji dceru psychicky týrala, jak vypovídá její kazuistika *„Ninu opakovaně urážela, slovně ponižovala, neustále jí opakovala, že je k ničemu, nic neumí, nikdo jí nemá rád a často také Ninu před jejími sourozenci zesměšňovala a nikdo ji nebral vážně.*“

V důsledku toho má Nina velmi nízké sebevědomí. Při podání návrhu na umístění Niny do ústavního zařízení se matka vyjádřila slovy „*že s dcerou už si neví rady a nechce o ní dále pečovat.*“ Z těchto důvodů byla Nina umístěna do Dětského domova Radenín. Nina je v dětském domově spokojená, opakuje, že domů se vrátit už nikdy nechce. Matka není schopna přijmout odpovědnost za výchovné problémy Niny, její problémy vnímá pouze na straně své dcery a nechápe její potřeby. S tímto přístupem matky k dceři není možné, aby jí zajistila řádnou výchovu. Občas své dceři zatelefonuje a občas si ji bere na víkendové nebo prázdninové pobyty, z takových pobytů Nina velkou radost neprojevuje. Jejich vztahy jsou velmi pokřivené a komplikované. Nina by si přála být v kontaktu se svým otcem, jak vypovídá kazuistika „*Nina nezná přesné důvody zákazu styku s otcem, nechápe proto, proč s ním nemůže být v kontaktu, upíná se k jeho péči s idealizujícími očekáváním.*“ Jejich rodinná anamnéza je též velmi složitá.

7.3 Kategorie č. 3 Fyzické nebo psychické týrání kombinované se zanedbáváním

Do této kategorie patří rodiny, u kterých se vyskytlo fyzické, psychické nebo kombinované týrání společně se zanedbáváním a z těchto důvodů byly děti umístěny do dětského domova.

Kódy příznačné pro tuto kategorii: fyzické týrání, psychické týrání, zanedbávání, sexuální zneužívání, rozvod, nezaměstnanost, nízký intelekt, problematická rodina, strach, bezmoc, agrese, početná rodina, chudoba, nevhodné prostředí.

Do třetí kategorie jsem zařadila ze sourozenecké kazuistiky č. 2 jednoho ze sourozenců Pavla, dále kazuistiku Daniely č. 5 a kazuistiku Růženy č. 6. Případy těchto dětí mají určité prvky společné. Pavel i Růžena se narodili jako manželské děti, po umístění dětí do dětského domova se rodiče obou dětí rozvedli. Jejich manželství byla předtím velmi problematická. V obou rodinách byl otec autoritativní povahy s agresivním jednáním. Rodiče obou dětí mají nižší intelekt. Oba manželé byli o generaci starší než jejich manželky. Rodiče obou dětí měli velký počet dětí (7, 8), které nemohli ani nedokázali zabezpečit jak materiálně, tak citově. Nejstarší sourozenci přebírali za své rodiče zodpovědnost a péči o své mladší sourozence. I matka Daniely je s jejím otcem rozvedená. V rodinách Pavla, Daniely a Růženy nechápali potřeby svých dětí a své zájmy upřednostňovali před výchovou svých dětí. Všechny děti vyrůstaly v problematických, sociálně slabých rodinách a nevhodném prostředí.

Hlavním důvodem umístění Pavla do Dětského domova Radenín bylo fyzické týrání ze strany otce a výrazné zanedbávání v ranném dětství oběma rodiči. Jeho kazuistika č. 2 dokazuje „že otec Pavla bil, v noci ho budil a nutil, aby mu šel pomoci s opravou pneumatik u traktoru.“ Tímto chováním otce došlo k narušení řádného vývoje nezletilého dítěte. V rodině vládl otec a matka byla bezbranná dle jejích slov „nedokázala v tomto jednání otci zabránit.“ Jako jediné řešení viděla umístění svých dětí do dětského domova. Mezi rodiči docházelo k roztržkám, které měly dopad na psychický vývoj dítěte. Důsledkem tohoto jednání je Pavel velmi opožděný a projevuje se u něj silná citová deprivace, jak vypovídá jeho kazuistika „Pavlův charakter je vzhledem k jeho životním událostem pokřivený, od začátku školní docházky má velké obtíže ve škole, jednak vlivem výrazného zanedbávání v ranném dětství a předškolním věku, dále pak vlivem opožděného vývoje řeči.“ Lásku, která se mu nedostává od rodičů, si nahrazuje materiálním zaměřením a shromažďováním věcí, které ani nepotřebuje. Ani jeden z rodičů v současnosti není schopen zajistit péči o své děti. Se svými rodiči má vztahy poměrně komplikované, jak dokazuje jeho kazuistika „Pavel u svých rodičů není moc oblíben kvůli svému problematickému chování (sklony ke lhaní, drobným krádežím).“ Otec je s ním v pravidelném kontaktu a bere si ho společně s jeho sourozenci na prázdninové pobyty. Dle slov Pavla se na těchto pobytech cítí utlačovaný. Tyto pobyty pro děti nejsou úplně ideální, jejich otec jim není schopný zajistit program přiměřený jejich věku, to potvrzuje i jeho kazuistika „otec je zaneprázdněný svou prací, dětem se nevěnuje, není schopný pochopit jejich potřeby a zajistit jim smysluplné trávení volného času.“ Matka mu občas zatelefonuje, ale vzhledem k horší finanční situaci si momentálně Pavla ani jeho sourozence na pobyty nebere. Pavel pobyt v dětském domově snáší špatně, jak potvrzuje jeho kazuistika „není v něm spokojený, ale ví, že nemá jinou možnost.“

Matka Danielu výrazně zanedbávala. Více než na výchově dětí jí zaleželo na svém nynějším manželovi a jejich osobních potřebách. Jejich domácnost byla velmi nestabilní, dle Daniely kazuistiky č. 5 „někdy je uklizeno, ale někdy u nich panuje velký nepořádek.“ Z důvodů upřednostňování osobních potřeb před výchovou přenechávala výchovu své dcery na synovi svého nynějšího manžela (Daniely nevlastního bratra). Jeho výchova byla ale velmi negativní. Bratr Danielu společně s její sestrou fyzicky týral, jak dokazuje kazuistika „nevlastní bratr bil Danielu společně s její sestrou páskem a vařečkou po celém těle, zavíral je do místnosti, kde byla jen postel bez deky a kde se netopilo.“ Daniela se bála chodit ze školy domů. Na tuto skutečnost upozornil OSPOD ředitel školy

v únoru 2011, kterou v tu dobu Daniela navštěvovala, dle výpovědi z kazuistiky „*ředitel uvedl, že Daniela se bojí chodit domů, protože jí ubližuje její starší nevlastní bratr.*“ Sociální pracovnice OSPOD za účasti třídní učitelky a policie ČR provedla výslech obou dívek. „*Děvčata uvedla, že je bratr napadal od srpna 2010.*“ Právě fyzické týrání nevlastním bratrem bylo hlavním důvodem odebrání Daniely společně s její sestrou a jejich umístění do Dětského domova Radenín. Matka jeho jednání přehlížela. Daniela se měla také dle její kazuistiky vyjádřit „*že byla náhodným svědkem sexuálního obtěžování své starší sestry nevlastním otcem.*“ Z toho všeho vyplývá, že rodina byla opravdu velmi problematická a nebylo možné, aby v ní Daniela nadále zůstala. Daniela je v dětském domově spokojená, domů by se vrátit nechtěla. Daniela se svojí rodinou není v kontaktu, ani jeden z rodičů o ní nejeví zájem. Daniela je nyní v kontaktu pouze se svojí starší sestrou, kterou jezdí navštěvovat, jak potvrzuje její kazuistika „*minulý rok v červenci jela se svojí sestrou k moři.*“

Růžena byla odebrána z rodiny z více důvodů. Dívka byla dlouhodobě zanedbávána, psychicky a fyzicky týrána. Její matka sama vyrůstala v dětském domově a o své děti se neuměla postarat. V rodině vládnul otec, který rád pil alkohol, po kterém vzrůstala jeho agrese. Dle její kazuistiky č. 6 „*otec děti zamykal do jedné místnosti, aby nemohly chodit ven, dívka, aby se dostala ven, utíkala oknem, protože bydleli v přízemí, často byla bita, hlavně svým otcem, oba rodiče jí nadávali, ponižovali a nestáli o ni.*“ Postavení otce v rodině bylo velmi nadřazené. Její otec ženy neuznává a na svoji manželku nebral v ničem ohled. Dle její kazuistiky „*bylo manželství jejich rodičů velmi problematické, docházelo k nim k ostrým hádkám, otec matku fyzicky napadal a několikrát u nich musela zasahovat i policie.*“ Pro Růženu i toto bylo velmi stresující a není vhodné takovéto prostředí pro výchovu dětí. Růžena o svých traumatech otevřeně mluví, rodiče nemá ráda, má z nich strach a domů by se vrátit nechtěla. Jak dokazuje její kazuistika „*o matce tvrdí, že je zlá, častovala ji sprostými nadávkami, a i ona jí občas hrubě fyzicky potrestala, otec dle jejích slov je též zlý a agresivní, bojí se ho.*“ Dětský domov Radenín považuje za svůj domov, kde je v bezpečí. Dívka je tím, co prožila velmi poznamenaná, což se projevuje i v jejím chování. To potvrzuje i její kazuistika „*je to citlivá, zranitelná, emociálně nestabilní, citově deprivovaná dívka, je zvýšeně úzkostná ve si vztahuje k sobě, její intelekt a mentální úroveň je podprůměrná, její projevy jsou dětinské a objevuje se u ní až patologická vztahová závislost, lpění na ostatních a nemá náhled na nevhodnost svého chování.*“ Se svojí rodinou v kontaktu nechce být, má strach, že by jí opět zradili

a ublížili, jak vyplývá z výpovědi kazuistiky „*se z pobytu u otce jednou vrátila i předčasně, protože dle jejích slov se to tam nedalo vydržet.*“

7.4 Kategorie č. 4 Zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě

Do této kategorie spadají rodiny, u kterých dítě bylo umístěné do příbuzenské pěstounské péče, ale pěstounův zdravotní stav se výrazně zhoršil, a z tohoto důvodu už nadále nebyl schopný o dítě pečovat a v důsledku toho došlo k umístění dítěte do Dětského domova Radenín.

Kódy příznačné pro tuto kategorii: onemocnění, stáří, nefunkční rodina, pěstounská péče, příbuzní,

Do této kategorie jsem zařadila dívku Kristýnku ze sourozenecké kazuistiky č. 4. Jak jsem již popisovala v předchozí kategorii, u Kristýnky bratra Pavla rodina byla velmi problematická a vzhledem ke špatné situaci v rodině byla Kristýnka v prosinci 2011 svěřená do pěstounské péče otcovské babičky. Dle výpovědi její kazuistiky č. 2 „*babička Kristýnku již před svěřením do pěstounské péče velmi často hlídala, proto poté zažádala se souhlasem rodičů o svěřením Kristýnky do její péče.*“ Kristýnka se u babičky měla dobře a její babička se jí i hodně věnovala, a to i přesto, že žila v domě s pečovatelskou službou. Dle výpovědi z kazuistiky „*se babičky zdravotní stav ale čím dál více zhoršoval. V dubnu 2012 babička uvedla, že péči o svoji vnučku nebude schopna dále zajistit, neboť žije v pečovatelském domě a zde jsou staří a nemocní lidé a měla strach, aby Kristýnka nechytla nějakou infekci. Jako další důvod uvedla svůj zhoršující se zdravotní stav.*“ V té době žádný z rodičů nebyl schopný převzít péči o Kristýnku, a proto v dubnu 2012 byla umístěna do Dětského domova Radenín, kde již dříve byli umístěni její sourozenci, a díky nim se v dětském domově dobře adaptovala. Kristýnce ale i krátkodobá péče u její babičky velmi prospěla a péče její babičky se pozitivně promítá i nadále v jejím chování. To potvrzuje i její kazuistika „*je to milá, usměvavá, šikovná holčička, je velmi sociálně zdatná, je slušná k dospělým s chováním nemá větší problémy.*“ To, že žila před umístěním u své babičky, nejspíše i pozitivně ovlivnilo její nynější vztahy s rodinou, protože v rodině nezažila traumatizující zážitky. Jak potvrzuje její kazuistika „*v rodině je oblíbená, v bližším a častějším kontaktu je se svým otcem, se kterým si pravidelně telefonuje, jezdí k němu na prázdninové pobyty, kam se vždy těší. S matkou si někdy také zatelefonuje a občas ji společně s jejími sourozenci matka navštíví v dětském domově.*“

Kontakt ze strany matky je ale slabší, čemuž možná přispívá i její horší finanční situace. Kristýnku to trápí, chtěla by se svou matkou být v intenzivnějším kontaktu.

8. DISKUZE

V této kapitole shrnu své výše zjištěné výsledky a porovnám je s dostupnou odbornou literaturou. Ve své bakalářské práci jsem se snažila odhalit příčiny umístění dětí do Dětského domova Radenín, ve kterém jsem svůj výzkum realizovala. Ve svém výzkumu jsem zjistila, že děti do dětského domova přichází z různých důvodů, ale jedno mají společné, vždy v jejich rodinách něco není v pořádku a jejich rodiče se buď o ně nechtějí, neumějí, nebo nemohou postarat. Případy, kdy se rodiče o své děti nechtějí starat, potvrzuje kazuistika č. 3. Rodiče, které se o své děti nemohou starat, dokazuje kazuistika č. 7, 2, 5, 6 a rodiče, které se o své děti neumějí postarat, potvrzuje kazuistika č. 1, 4. V mém výsledku převažuje tedy kategorie dětí, o které se rodiče nemohou postarat, tento výsledek může být ovlivněn podobností případů zvolených respondentů.

Jde o rodiny, které nemají zajištěné dostatečné vhodné podmínky pro výchovu dětí. A také tím, že v Dětském domově Radenín jsou nyní umístěny 2 velmi početné sourozenecké skupiny (8 sourozenců a 7 sourozenců), o které se rodiče nemohou postarat. S tímto se shodují se Škovierem, který konstatuje, že do náhradní výchovy se svěřují děti s trojím typem rodinného zázemí. A to rodiče, které se o své děti nemohou, nechtějí, nebo neumějí postarat.¹⁰⁹ Dále toto potvrzuje, také Vocílka, který za nejrozšířenější důvody, kvůli kterým jsou děti umisťovány do dětského domova považuje týrání, zanedbávání dětí, patologické chování jejich rodičů, nezvládnutou výchovu dětí, popřípadě rodiny s nízkou sociální úrovní.¹¹⁰ Zajímavým poznatkem, ve svém výzkumu považují zjištění, že v kategorii dětí, o které se rodiče neumějí postarat a kam v mém výzkumu patří případy dětí s výchovnými problémy, poté jejich rodiče řekli, že už se nadále o své děti nechtějí starat a zažádali o umístění do ústavního zařízení. Tento můj poznatek odpovídá i poznatkům z výzkumu z vyspělých evropských zemích (Rakousko, Německo, Finsko) Tobise a Kemppaina, kde to jsou v 45–90 % právě rodiče, kteří nezvládají výchovu svých dětí, a proto poté zažádají o umístění dětí do náhradní ústavní výchovy.¹¹¹ Výsledky mého výzkumu také poukazují na kombinaci příčin, kvůli kterým jsou děti umisťovány do dětského domova. Své výsledky jsem rozdělila na čtyři kategorie. V první kategorii zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy rodičů, jde o děti, které byly do dětského domova umístěné z důvodu zanedbávání spojené s patologickými jevy chování rodičů.

¹⁰⁹ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 129.

¹¹⁰ Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*, s. 25-26.

¹¹¹ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 129.

Podle mého zjištění u těchto dětí bylo hlavním důvodem odebrání dítěte z rodiny zanedbávání, ale u kazuistiky č. 3 byla matka Tobiáška závislá na návykových látkách a v kazuistice č. 7 se Nataši matka živí prostitucí. Právě tyto faktory, dle mého názoru přispěly k tomu, že u jejich dětí došlo k zanedbávání, s tímto se shodují s Barnardovou, která uvádí, že užívání drog je úzce spojeno s nepředvídatelností chování uživatelů a zdůrazňuje negativní důsledky pro výchovu dětí. Děti střídavě procházejí periodami stability a zmatku a rodiče v důsledku užívání drog nejsou schopni řádně o své děti pečovat. U těchto rodičů je zvýšené riziko fyzického týrání a zanedbávání dětí.¹¹² S tímto se shodují i s Výrostem a Slaměním, kteří ve své knize uvádějí, k jakým změnám chování dochází u uživatelů drog. Mezi tyto změny patří: hrubé chování, náladovost – deprese a podrážděnost, ztráta smyslu pro odpovědnost, změny v hodnotách, lhaní atd.¹¹³ Toto jasně dokazuje, že zmíněné změny chování mají dopad na výchovu dítěte. Dále toto zjištění také potvrzuje Urban, Dubský a Bajura, kteří považují prostituci za velmi závažný společenský problém. Prostituční scéna často bývá doprovázena dalšími negativními jevy (zvýšenou kriminalitou a užíváním drog) a v případě, že se dítě v tomto prostředí pohybuje, může být velmi ohrožena jeho řádná výchova.¹¹⁴ Patologické chování rodičů nemusí být důvodem k odebrání dítěte. Většinou tím pravým důvodem jsou důsledky tohoto jednání (zanedbávání, fyzické týrání atd.). Zároveň u obou těchto rodin se matky nacházely ve špatné finanční situaci, bez stabilního rodinného zázemí, a to i přesto, že podle současné legislativy špatné bytové podmínky by neměly být důvodem pro umístění dítěte v instituci.¹¹⁵ Dle svých výsledků to považují také za jeden z faktorů, který k odebrání dítěte z rodiny může přispět. U kazuistiky č. 3 sem dále zjistila, že u chlapce se projevuje silná citová deprivace, jelikož v jeho ranném věku nebyly uspokojeny základní psychické potřeby z důvodu apatie matky k synovi. Citová deprivace se u něj projevuje tím, že se Tobiášek doslova pověsí na každého dospělého člověka v jeho blízkosti s tímto se shodují s Langmaierem, který uvádí typy deprivované osobnosti ústavního zařízení a Tobiášek spadá do typu sociální hyperaktivity. Autor děti tohoto typu popisuje, tak že navazují kontakt bez zábran a bez rozpaků s výraznými předváděcími tendencemi – kontakt je však zcela bez zábran a bez rozpaků. Mají mimořádně živý zájem

¹¹² Srov. BARNARDOVÁ, M. *Drogová závislost a rodina*, s. 17-18.

¹¹³ Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 148-149.

¹¹⁴ Srov. URBAN, L. – DUBSKÝ, J., BAJURA, J. *Sociální deviace*, s. 178-185.

¹¹⁵ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 129.

o všechno dění ve svém okolí, sami se v něm angažují jen zcela povrchně.¹¹⁶ Dle svých osobních zkušeností s Tobiáškem ho tato charakteristika přesně vystihuje. Dále se také mé zjištění shoduje s Matějčkem, jenž konstatuje, že citová deprivace je následkem, kdy u dítěte nejsou dlouhodobě uspokojeny základní psychické potřeby v dostačující míře a v dostatečném časovém úseku.¹¹⁷ Při shrnutí svých výsledků považuji za důležité zdůraznit, že citovou deprivací trpí skoro každý z daných respondentů. Toto mé zjištění odpovídá tvrzení Bechyňové, Konvičkové, která ve své knize uvádí „*že dítě je deprivované tím, že mu chybí individuální citový vztah s konkrétním dospělým, které mu dodává citové bezpečí.*“¹¹⁸ A to je dle mého názoru právě to, co dětem v dětských domovech chybí nejvíce, láska. U kazuistiky č. 7 Nataši taky považuji za poměrně zajímavé, i když vcelku očekávané zjištění, že Nataša považuje prostituci za normální běžnou činnost. Toto zjištění poukazuje na to, jak je opravdu pro dítě vždy důležitá jeho biologická rodina a s tím spojené vzorce chování. S tímto se shoduji s Matějčkem, který uvádí, „*že rodina je ukázkovým modelem mezilidských vztahů, společenských rolích a ovlivňuje chování dítěte ve všech interakcích s jeho okolím.*“¹¹⁹ Dále toto zjištění potvrzuje i Sobotková, jenž uvádí, že rodina má zajistit dítěti řádnou výchovu, péči a socializaci a zároveň zprostředkovává dítěti sociální hodnoty a normy, které si dítě nese až do dospělosti.¹²⁰ Děti, které přicházejí do dětského domova, si velmi často přinášejí z rodin negativní vzorce chování, jak i vyplývá z kazuistik a výsledků mé práce.

V druhé kategorii fyzické nebo psychické týrání, do které spadají děti u kterých, jako příčina jejich umístění bylo zjištěno týrání kombinované s jejich problematickým chováním. Poruchy chování mohou být doprovázeny fyzickým týráním, jako reakce rodičů na nezvládnutou výchovu. V této kategorii je zajímavým a podstatným zjištěním, že děti z obou kazuistik mají velmi problematické chování a obě děti byly fyzicky nebo psychicky týrány, obě matky mají nižší inteligenci a je možné, že proto u nich došlo k týrání jejich dětí. Toto potvrzuje Matoušek, který konstatuje „*že rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dítětem mají obvykle zastřenou představu o důsledcích svého jednání.*“¹²¹ Jak vyplývá z mých výsledků, děti s poruchami chování jsou vzhledem k náročnější výchově velmi ohroženou skupinou dětí, u kterých se vyskytuje syndrom CAN. Toto mé

¹¹⁶ Srov. LANGMEIER, J. – MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 108.

¹¹⁷ MATĚJČEK, Z. *Děti, rodina a stres*, s. 196.

¹¹⁸ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 40.

¹¹⁹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 48.

¹²⁰ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 71.

¹²¹ MATOUŠEK, O. – KODYMOVÁ, P. – KOLÁČKOVÁ, J., *Sociální práce v praxi*, s. 30.

zjištění se také shoduje s tvrzením Sedlákové a Kalátové, jenž ve své knize uvádí, že mezi rizikovou skupinu dětí ohrožené týráním patří děti, které svým chováním dospělé provokují, nebo nadměrně vyčerpávají. Chování těchto dětí může působit na rodiče dojmem, že se tak chovají schválně, aby své rodiče rozčílily.¹²² Mé zjištění dále také potvrzuje Poethe, který uvádí, že rizikovou skupinou týraných dětí, jsou děti s obtížně zvladatelným temperamentem a poruchami chování.¹²³ K problematickému chování dětí z kazuistik č. 1 a č. 4 také mohla přispět jejich složitá rodinná anamnéza a nevhodné prostředí, ve kterém vyrůstaly. Domnívám se, že u kazuistiky č. 4 problematickým chováním na sebe dívka chtěla upoutat pozornost od matky, které se jí moc nedostávalo. Vágnerová ve své knize konstatuje, že život v nevhodném nebo nepodnětném prostředí představuje riziko ve smyslu rozvoje nežádoucích způsobů chování, popř. i nepříznivých osobnostních charakteristik.¹²⁴ Toto tvrzení se shoduje s mým zjištěním. Při mé praxi s dětmi v dětském domově se s poruchami chování u dětí, kteří jsou umístováni do dětského domova setkávám velmi často. Poruchy chování mohou být mnohdy důsledkem prožitého týrání. S tímto zjištěním se shoduji s Čechem, který ve své knize uvádí, že zanedbávání či týrání může mít za následek poruchy chování a nejrůznější psychosomatické obtíže.¹²⁵ Dále toto potvrzuje i Vágnerová, která konstatuje, že u dětí, kteří se staly obětí týrání, zanedbávání nebo zneužívání, může dojít ke změně chování a tyto děti mohou působit neklidně a chovat se agresivně.¹²⁶ Těžko lze posoudit, do jaké míry poruchy chování u dětí z kazuistik č. 1 a č. 4 byly důsledkem týrání a nebo naopak přispěly k jejich týrání. Další problém je, že jejich rodiče si většinou málo kdy uvědomují, že oni ve své výchově pochybili a veškerou vinu dávají svým dětem. Toto dokazují i kazuistiky č. 1 a č. 4 z této kategorie. Toto jednání rodičů pak velmi negativně ovlivňuje psychiku dětí. Mé poznatky se shodují s Nývltovou, která říká: poruchy chování se mohou vyskytovat samostatně, jak je tomu v kazuistice č. 4, nebo v kombinaci s jinými psychickými poruchami to dokazuje kazuistika č. 1. Dle jejich slov v případě, kdy jedinec žil dlouhodobě v dysfunkční rodině a porucha chování se objevila již v raném věku, nevhodné vzorce chování se stále opakují, jedinec se chová nevhodně téměř všude nezáleží na prostředí, připojuje se některá další psychická porucha šance na nápravu je

¹²² Srov. SEDLÁKOVÁ, G. – KALÁTOVÁ, D. a kol. *Vybrané ošetřovatelské modely a týrané dítě*, s. 17.

¹²³ Srov. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, s. 88.

¹²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 516.

¹²⁵ Srov. ČECH, O. a kol. *Domácí násilí*, s. 20.

¹²⁶ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*, s. 461.

nízká.¹²⁷ Dále mé poznatky dokazuje i Matějček, který uvádí, že k vzniku poruchám chování může přispět nepříznivá výchova v ranném dětství.¹²⁸ I tato tvrzení potvrzuje kazuistika č. 1.

V kategorii č. 3 Fyzické nebo psychické týrání kombinované se zanedbáváním, toto považují za velmi častou kombinaci příčin umístění dítěte do dětského domova. Tato kategorie je ukázkovým příkladem syndromu CAN. V těchto rodinách se obvykle setkáváme ještě s dalšími faktory, které toto doprovázejí. Mezi tyto faktory dle mého zjištění patří nezaměstnanost, chudoba, závislost na alkoholu, jeden z rodičů nebo oba sami vyrůstali v dětském domově, vztahy v rodinách jsou velmi špatné. S těmito faktory se setkáváme především v kazuistikách č. 2, 4, 6. S tímto zjištěním se shodují s Vágnerovou, která uvádí, že riziko týrání dítěte je zvýšené v rodinách, kde jsou vztahy mezi jejími členy narušené. Členové těchto rodin nejsou schopni spolupracovat při řešení jejich problémů, neumí se vzájemně podpořit, převažuje napětí a nespokojenost, vše se řeší násilným způsobem.¹²⁹ Tato zjištění zmíněné kazuistiky opravdu dokazují. S tímto zjištěním se zároveň shodují i s Freiem, který v knize Etické kontexty sociální práce s rodinou uvádí, že příčiny násilí v rodinách jsou velmi rozmanité. Přispět k němu může sociální deprivace, sociální izolace, chybějící materiální zdroje, bytová nouze. Lidé, kteří v dětství neprožili uspokojivé vztahy a zažili příliš málo emociální stability a jistoty, neumí tím pádem řešit konflikty bez násilí a dostatečně chápat potřeby svých dětí.¹³⁰

U kazuistiky č. 2 a č. 6 dle mého názoru bylo také podstatným faktorem, který mohl přispět k týrání dětí velmi početná rodina a z toho plynoucí chaos a stres, který v těchto rodinách panoval.

Z této kategorie vyplývá zjištění, že děti, kteří zažili fyzické, psychické týrání, zanedbávání, jsou tím velmi poznamenáni a projevuje se to v jejich chování, jak lze vidět v jejich kazuistikách. S tímto se shodují s Matouškem, který uvádí, že následky špatného zacházení jsou dlouhodobé a ničivé. Tyto děti trpí sníženým sebevědomím, úzkostmi a depresemi, poruchami příjmu potravy, mají horší vztahy k vrstevníkům i k dospělým, častý výskyt sebepoškozování.¹³¹ S tímto lze ztotožnit většinu dětí, kteří jsou umístěny v dětském domově. Mnohdy jsou následky tak fatální, že si je odnášejí i do své dospělosti.

¹²⁷ Srov. NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*, s. 137-138.

¹²⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*, s. 299.

¹²⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 594.

¹³⁰ Srov. ŠRAJER, J. – MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 118.

¹³¹ MATOUŠEK, O. – KODYMOVÁ, P. – KOLÁČKOVÁ, J., *Sociální práce v praxi*, s. 30-31.

Z mé praxe vím, že spousta dětí umístěných v dětském domově musí užívat psychiatrickou medikaci a navštěvovat psychologa a často jde právě o děti, kteří byly týráni nebo výrazně zanedbáváni.

Kategorie č. 4 zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě poukazuje na méně častou příčinou umístění dítěte a tou je onemocnění pěstouna, který dále není schopný starat se o svěřené dítě do jeho pěstounské péče. Momentálně z tohoto důvodu je v Dětském domově Radenín umístěno pouze jedno dítě.

Sourozenecká kazuistika č. 4 ukazuje na zjištěný rozdíl, kdy Pavel před umístěním do dětského domova vyrůstal ve své rodině a jeho sestra před umístěním do dětského domova byla v pěstounské péči u své babičky, dokud byla zdravotně schopná o ni pečovat. Pavel v důsledku toho, co doma prožil, je velmi zaostalý, silně citově deprivovaný s prvky nevhodného chování. Na rozdíl jeho sestra Kristýnka je sociálně zdatná, bezproblémová dívka. Toto ukazuje, že i přesto, že Kristýnka byla v péči babičky poměrně krátce, bylo to pro ni velkým přínosem. Dle mého názoru, pokud je to možné a pro dítě vhodné je pěstounská péče pro dítě přínosná, s čímž se shodují s Novotnou a Fejtem, kteří ve své knize uvádí a je to stanoveno i zákonem, že „*před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má pochopitelně přednost před ústavní výchovou, pokud to je v zájmu dítěte.*“¹³²

¹³² NOVOTNÁ, V.- FEJT, V. *Sociálně – právní ochrana dětí*, s. 76.

9. ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnovala tématu Cesta dětí vedoucí do dětského domova. Tuto problematiku jsem nejdříve popsala teoreticky, a poté jsem přešla na praktickou část.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit příčiny umístění dětí do Dětského domova Radenín. Pro dosažení tohoto cíle jsem si stanovila výzkumnou otázku: Jaké faktory přispívají k umístění dětí do dětského domova?

Pro splnění tohoto cíle jsem zvolila kvalitativní výzkum, formou případových studií, které jsem rozkryla pomocí otevřeného kódování. Výzkumný soubor byl složen ze sedmi případových studií (kazuistik) dětí, které jsou aktuálně umístěny v Dětském domově Radenín.

U svého cíle jsem dospěla ke zjištění, že děti jsou do Dětského domova Radenín nejčastěji umisťovány s kombinací různých příčin a faktorů. Jen v málo případech je dítě do dětského domova umístěno pouze z jednoho důvodu. Kombinace příčin, kvůli kterým jsou děti do Dětského domova Radenín umisťovány, jsem rozdělila do čtyř kategorií: kategorie č. 1 zanedbávání dítěte spojené s patologickými jevy chování rodičů; kategorie č. 2 fyzické nebo psychické týrání spojené s poruchami chování dětí; kategorie č. 3 fyzické nebo psychické týrání spojené se zanedbáváním a kategorie č. 4 zdravotní komplikace pěstouna bránící v řádné péči o dítě. Do těchto kategorií jsem rozřadila kazuistiky dětí dle jejich příčin umístění. Všechny rodiny daných respondentů lze označit za rodiny, kde docházelo k vážnému narušení nebo ohrožení řádného vývoje dítěte, děti vyrůstaly v nevyhovujících podmínkách, často také jejich rodiče upřednostňovali své potřeby a zájmy před výchovou svých dětí, a proto jejich děti musely být umístěny do Dětského domova Radenín. Ať je dítě umístěno do dětského domova z jakékoliv příčiny, vždy je to pro něj velká životní změna. Jak můžeme vidět na kazuistikách dětí, některé jsou v dětském domově spokojeni, jiné méně, ale sociální pracovník OSPOD musí jednat vždy v zájmu dítěte a někdy je odebrání dítěte z rodiny a následné jeho umístění do dětského domova je mnohdy to jediné nejlepší řešení pro dítě v dané situaci.

V případném dalším výzkumu bych se mohla zabývat tématem, jak svůj pobyt v dětském domově vnímají děti, které v něm aktuálně žijí, nebo také velmi zajímavým výzkumem by dle mého názoru bylo zabývat se kvalitou života dětí po odchodu z dětského domova. Má práce by mohla být přínosná pro pracovníky, kteří pracují

v dětských domovech, studenty sociálních oborů a zároveň i širokou veřejnost a pro všechny, kteří se o tuto danou problematiku zajímají.

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní literatura:

- 1) BARNARD, Marina. *Drogová závislost a rodina*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-386-8.
- 2) BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392.
- 3) ČECH, Ondřej. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. České Budějovice: Theia, 2011. ISBN 978-80-904854-0-2.
- 4) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- 5) KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- 6) LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- 7) MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- 8) MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- 9) MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- 10) MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KLÉGROVÁ. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.
- 11) MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- 12) MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

- 13) MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- 14) MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- 15) MOTEJL, Otakar, 2007. *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv: Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-254-1750-8.
- 16) NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
- 17) NÝVLTOVÁ, Václava. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-48-8.
- 18) PEMOVÁ, Terezie a PTÁČEK, Radek, *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-802-4743-172.
- 19) PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. Zde a nyní. ISBN 80-86103-21-8.
- 20) PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- 21) SEDLÁKOVÁ, Gabriela a Dagmar KALÁTOVÁ. *Vybrané ošetřovatelské modely a týrané dítě*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-412-4.
- 22) SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- 23) ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- 24) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 25) URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-397-1.

26) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

27) VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

28) VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

29) VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Internetové zdroje

1) Dítě nemocného rodiče [online] [cit. 2018-05-02] Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/psychicke-problemy-v-rodine/dite-nemocneho-rodice.shtml>

2) Moje dítě je v dětském domově nebo výchovném ústavu [online] [cit. 2018-10-02] Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/dite-v-detskem-domove/>

3) Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod [online] [cit. 2018-27.11. 2017] Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/>

4) Typy dysfunkčních rodin [online] [cit. 2018-21-03] Dostupné z: <http://rodinadnes.cz/typy-dysfunkcnich-rodin/>

Legislativa

1) Zákon č. 109/2002 Sb. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

2) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších předpisů

11. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Kazuistika č. 1 František

Příloha II. Kazuistika č. 2 sourozenci Kristýna a Pavel

Příloha III. Kazuistika č. 3 Tobiáš

Příloha IV. Kazuistika č. 4 Nina

Příloha V. Kazuistika č. 5 Daniela

Příloha VI. Kazuistika č. 6 Růžena

Příloha VII. Kazuistika č. 7 Nataša

12. PŘÍLOHY

Kazuistika č. 1

Jméno: František

Pohlaví: muž

Věk: 12 let

Příchod do zařízení: listopad 2016, ve věku 11 let

Rodinná anamnéza:

František se narodil mimo manželství rodičů. Rodiče žili jako partneři. Krátce po jeho narození se rodiče rozešli a František byl svěřen do výchovy matky. Matka se narodila v roce 1980, je svobodná a vyučená kuchařka. Nyní pracuje v obchodě, doplňuje zboží. Od narození neslyší na jedno ucho po meningitidě. Během těhotenství Františka užívala antidepressiva – trpí těžkými depresemi. Má staršího bratra, který se v roce 2015 pokusil spáchat sebevraždu a momentálně s ním není v kontaktu. Její sestra byla trestána za finanční podvod. Nyní jsou spolu v kontaktu. Otec Františka se narodil v roce 1976, byl závislý na alkoholu, trpěl těžkými depresemi a měl sklony k agresivitě. Měl dluhy, které matka Františka po něm dodnes splácí, protože v roce 2007 spáchal sebevraždu skokem z okna. Rodiče otce Františka z toho viní jeho matku a nechtějí být proto ani s Františkem v kontaktu. František má 2 polorodé sourozence. Mladší sestru 9 let a staršího bratra 14 let. Oba sourozenci byli v roce 2016 umístěny do pěstounské péče prarodičů matky. František před umístěním do dětského domova vyrůstal v bytě se svojí matkou, jejím přítelem a sourozenci.

Osobní anamnéza:

František se narodil v roce 2005. Je to šikovný a sociálně zdatný chlapec, který však své schopnosti využívá jen k vlastnímu prospěchu. Po přijetí do dětského domova se choval opatrně a snažil se dodržovat veškerá pravidla. Ovšem po velmi krátké době, kdy si zmapoval terén, se začal chovat nevhodně. V případech, kdy šlo všechno podle jeho představ, uměl spolupracovat a být aktivní. Pokud ale měl dodržovat režimová pravidla a byly po něm požadovány povinnosti jako po ostatních dětech, reagoval velmi nevhodným až hrubě urážlivým slovníkem jak na adresu dětí, tak vychovatelů. Nebyl ochoten respektovat nikoho a nic. Svůj vztek a agresi si vybíjel na mladších, slabších a mentálně zaostalejších dětech. Neváhal použít i fyzickou sílu vůči dětem, jen aby dosáhl svého. Dodržování pravidel již má více zautomatizované, ale jeho negativní chování přetrvává

dodnes. Vlivem nejistého a negativního sebezpečí, má výraznou potřebu zvyšovat si v dětském kolektivu své sebevědomí na úkor druhých. Imponují mu starší a dominantní jedinci s narušeným hodnotovým žebříčkem. Snaží se je zaujmout předváděním, šaškováním a pohrdavým postojem k autoritám. Nedokáže přijmout prohru, neumí se podělit, nezištně pomoci a nemá rád konkurenci. Vrstevníky není příliš vyhledávám, nemá opravdového kamaráda. Dokáže být ale i milý, ochotný, snaživý a nápomocný, za což ale žádá náležité uznání. František si své negativní chování uvědomuje, trápí ho to, chtěl by být vnímán jako hodný chlapec, ale své postoje a vzorce chování nezvládá příliš měnit. I tak je společenský, komunikativní, otevřený a rád je ve středu dění. Jeho negativní chování pramení ze složité rodinné anamnézy, neuspokojení interpersonálních vztahů, masivní citové deprivace, v důsledku toho se u něj projevuje zvýšená vztahovačnost, egocentrismus s neschopností navazovat uspokojivé vztahy s okolím. František je žákem základní školy 4. třídy. Ve škole často mívá konflikty se svými vrstevníky, ale učení ho baví a je velmi cílevědomý. Snaží se o to, mít co nejlepší školní výsledky. Uvědomuje si, že vzdělání je pro něj důležité, aby se měl v životě jednou dobře. Má rád sport, ve kterém vyniká. Chodí na kroužek florbalu a rád hraje fotbal. V dětství byl vzhledem k poruchám spánku a chování několikrát hospitalizován na psychiatrii. V roce 2007 mu byla diagnostikována epilepsie a porucha ADHD. Je v péči pedopsychiatra, užívá psychiatrickou medikaci, která má přispívat k regulaci jeho agresivity a zároveň má podpořit soustředění chlapce ve škole, protože jeho hyperaktivita je značná a bez podpory medikace by byla hůře zvládnutelná. V září 2017 byl hospitalizován na 8 týdnů v Diagnostickém zařízení v Homolích, z důvodu narůstajícího agresivního chování. Byla mu diagnostikována disociální porucha chování, dysortografie a dysgrafie. V případě, že se jeho problematické chování začne prohlubovat, hrozí, že bude přemístěn do výchovného ústavu.

Příčiny umístění dítěte do Dětského domova Radení:

Matka vzhledem ke své nižší mentální úrovni a psychickým onemocněním dlouhodobě nezvládala péči o Františka. František si tak dělal, co chtěl. Potuloval se po ulicích mezi staršími dětmi, chodil za školu, kradl v rodině i cizím lidem peníze a opakovaně z domova utekl. Matka jeho chování tolerovala, ale když jí došla trpělivost, potrestala ho nepřiměřeným fyzickým trestem. Matka zanedbávala péči i u jeho sourozenců, proto v roce 2014 byl nad výchovou jejich dětí stanoven soudní dohled. Vše vyvrcholilo tím, když ho matka v roce 2016 surově zbila násadou od koštěte, až měl na zádech modřiny.

Z tohoto důvodu utekl z domova ke svému kamarádovi. Matka jeho útěk oznámila na PČR a když ho policie našla, matka řekla, že je přesvědčena, že vyčerpala všechny své možnosti v jeho výchově a dál už o něj pečovat nechce a podala návrh na nařízení ústavní výchovy. Následně byl v květnu 2016 umístěn do DD Kralupy nad Vltavou, a to na základě předběžného opatření. Vzhledem k přání být blíže k prarodičům byl v listopadu 2016 přemístěn do DD Radenín, kde mu byla nařízena ústavní výchova.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Vztahy v jeho rodině jsou velmi komplikované. František se rodinou cítí opomíjen, je situován do role příčiny veškerého zla uvnitř rodiny. Prarodiče, kvůli kterým byl přemístěn do DD Radenín, si ho nejdříve brali na víkendové a prázdninové pobyty. Nyní s ním ale přerušili veškerý kontakt z důvodu nepochopení Františkova chování, a to hlavně ze strany dědy. Jeho děda Františka psychicky týral. I když se Františkovi něco povedlo, nikdy ho nepochválil, vždy mu jen řekl, že on je ten zlobivý a při jeho pobytech u něj doma ho strašil hady, kterých se František bojí. František se po těchto zkušenostech pobytů u prarodičů obával. Jeho děda je velmi autoritativní osoba v rodině a díky němu s ním přerušili kontakt babička i sourozenci. I tato situace na něj působí velmi negativně a má pocit, že on, jako jediný, nemá žádnou blízkou osobu. Žárlí na své sourozenci kvůli tomu, že oni jsou umístěni v pěstounské péči u prarodičů a on musí být v dětském domově. Zároveň se mu po nich stýská, hlavně po jeho sestře, kterou má moc rád. Přál by si, aby i jeho prarodiče přijmuli a měli rádi stejně jako jeho sourozence. I matka vnímá ze strany prarodičů k Františkovi předpojaté postoje, bohužel to nedokáže změnit. Sociálně pracovníce z dětského domova se též snažily jeho dědovi vysvětlit, aby změnil své chování k vnukovi, bohužel bez úspěchu. K matce má František kladný vztah, má jí moc rád a vždy se na ní těší. Je s ní v telefonickém kontaktu. Občas k ní jede na víkendový nebo prázdninový pobyt. Františka také trápí nevyřešená otázka týkající se jeho otce. Neví, kde je pohřben, není v kontaktu s otcovou rodinou. Neví pořádně, co se mu stalo ale dle slov jeho prarodičů, byla vina sebevraždou otce matka. Toto zjištění bylo pro něj opět výrazným zdrojem vnitřních konfliktů. Složitá rodinná anamnéza plná nejistot, tak výrazným způsobem přispívá k rozvoji problémového chování chlapce.

Kazuistika č. 2

Jedná se o sourozence, kteří byli do dětského domova umístěni z odlišných důvodů.

Jméno: Sourozenci Kristýna a Pavel

Pohlaví: žena, muž

Věk: Kristýna 11 let, Pavel 13 let

Příchod do zařízení: Kristýna duben 2012 ve věku 6 let, Pavel květen 2011 ve věku 7 let

Rodinná anamnéza:

Kristýna a Pavel se narodili jako manželské děti rodičům. Rodiče se po dlouhodobé krizi v roce 2014 rozvedli. Žádost o rozvod podala matka. Ve společné domácnosti spolu nežijí od roku 2011. Matka narozena v roce 1980. Vyučena v oboru strojírenská výroba. Nyní pracuje v občerstvení. Žije se svým přítelem u svého otce v chatce v zahrádkářské kolonii. Rodiče matky jsou rozvedení. Otec dětí se narodil v roce 1963. Je vyučený v oboru obráběč zemědělských strojů. Pracuje v zemědělství. Žije s přítelkyní a jejím synem v zemědělském objektu v bytě 2+1 v malé vesničce. V rodině nejsou vedena žádná závažnější onemocnění. Kristýna a Pavel mají 6 sourozenců. Nejstarší bratr Milan 17 let, sestra Karin 16 let, sestra Laura 15 let, Oldřich 12 let, Sára 7 let. Bratr Marek narozený v roce 2009, zemřel ve 2 letech. Utopil se v rybníku. Matka byla uznána vinou. Byla odsouzena k podmíněnému trestu po dobu 4 let. Rodina otce to matce měla za zlé, to také přispělo k jejímu odchodu z domácnosti a následnému rozvodu. Všichni jejich sourozenci byly postupně umístěny do Dětského domova v Radeníně. Kristýna před umístěním do dětského domova žila u své babičky. Pavel se svými rodiči a sourozenci v domku v malé vesnici.

Osobní anamnéza:

Kristýnka se narodila v roce 2006. Je to milá, usměvavá, šikovná holčička. Je mazlivá, uvítá každý náznak pozornosti o svou osobu. Je velmi sociálně zdatná, v kolektivu oblíbená a má spoustu kamarádek. Je slušná k dospělým, nemá problém s dodržováním pravidel domova. S chováním nemá větší problémy. Ráda si hraje se sourozenci, ráda hraje míčové hry. Je pohybově nadaná, ráda vystupuje na společenských akcích v dětském domově. Chodí na kroužek keramiky a tancování. V sociálních zdatnostech a chování Kristýnky se velmi pozitivně podepsala péče babičky, u které žila před umístěním do dětského domova. Kristýnka měla odklad. Nyní je žákyní 4 třídy základní školy. Ke škole nemá pozitivní vztah, učení jí nebaví a při školní práci umí být i trochu vzdorovitá. Ve škole dosahuje průměrných výsledků. Chodí na doučování hlavně

z matematiky a cizího jazyka. Kristýnce byla diagnostikována dyslexie. Dochází na logopedii, vada řeči není tak výrazná jako u jejích sourozenců, ale přesto musí správnou tvorbu hlásek trénovat.

Pavel se narodil v roce 2004. Pavlův charakter je vzhledem k jeho životním událostem pokřivený, přesto působí jako velice milý chlapec. Rád vyhledává společnost dospělého člověka a je lačný po jeho pozornosti, chce být v centru dění, rád si povídá. Jeho chování má ale i negativní stránky. Často lže, podvádí ve škole i ve skupině v domově, manipuluje jiné děti ve svůj prospěch, využívá mentální převahy nad slabšími dětmi k uspokojení svých aktuálních, většinou materiálně zaměřených potřeb, neplní si své povinnosti. Když je v nepohodě, dokáže se i hrubě slovně obořit na dospělé. Dle slov psycholožky si je vědom hranic, za které by se neměl dostávat. Není ale ochotný regulovat své chování tak, aby je nepřekračoval. Ani pozitivní motivací a systémem odměn, ani odnímáním drobných výhod, se nedaří jeho chování výrazným způsobem usměrnit. Jak jsem již zmínila, umí být ale též milý a slušný. Vždy pozdraví, rád pomáhá, je pracovitý. S vrstevníky navazuje vztahy složitě, občas vyvolává konflikty a nerad ustupuje. Dlouho neudrží pozornost, vzhledem k jeho dětství je zaostalý. Má rád sport, ve kterém vyniká. Baví ho fotbal, rád běhá a chodí na kroužek florbalu. Na Pavlovi se nejvíce z jeho sourozenců podepisuje silná citová deprivace. Touží po pozornosti rodičů, které se mu nedostává. Pobyt v dětském domově snáší špatně. Dle jeho slov v něm není spokojený, ale ví, že nemá jinou možnost. Je žákem 7. třídy základní školy. Od počátku školní docházky, měl výrazné obtíže ve školních dovednostech, jednak vlivem výrazného zanedbávání v ranném dětství a předškolním věku, dále pak vlivem opožděného vývoje řeči. Jeho obtíže se ani postupem času nezlepšovaly, naopak zhoršovaly. Nestačil tempu probíraného učiva, a proto byl v 5 třídě přeřazen do praktické školy s nižším počtem žáků ve třídě, kde se vzdělával podle plánu základní školy a jeho školní výsledky se zlepšily. Od letošního školního roku 2017/2018 byl v rámci inkluze přeřazen zpátky do základní školy, kde se vzdělává dle individuálního plánu. Ovšem jeho výsledky se opět výrazně zhoršily, nestačí učivu a ztrácí veškerou motivaci k učení. Zdravotní stav Pavla je dobrý, nestůně. V roce 2016 bylo u Pavla zjištěno sebepoškozování na předloktí, způsobené opakovaným zarýváním hrotu kovového kružítka do kůže. Jako důvod svého jednání označil napodobování sebepoškozování u staršího bratra Milana, který je pro něj vzorem ve všech okolnostech. Z pohovorů s chlapcem se nepodařilo zjistit další důvody pro toto jednání. Nějaký čas docházel k psychoterapeutce. Od té doby se již problém nevyskytl.

Příčiny umístění dítěte do Dětského domova Radení:

Kristýnka vzhledem ke špatné situaci v rodině byla v prosinci 2011 svěřena do pěstounské péče otcovské babičky (ročník 1941). Dle slov babičky, Kristýnku již před svěřením do její péče velmi často hlídala, proto poté zažádala o svěřením do její péče. Babička žila v domově s pečovatelskou službou a její zdravotní stav se čím dál více zhoršoval. V dubnu 2012 babička uvedla, že si uvědomila, že péči o svoji vnučku nebude dále schopna zajistit, neboť žije v pečovatelském domě. Zde jsou staří a nemocní lidé a měla obavu, aby Kristýnka něco nechytla. Jako další důvod uvedla svůj zhoršující se zdravotní stav. V té době, žádný z rodičů nebyl schopný převzít péči o Kristýnku, matka byla bez financí a rodiče již nežili ve společné domácnosti. Z těchto důvodů byla v dubnu 2012 předána do péče dětského domova v Radení. Zde již byli umístění její sourozenci. Adaptace Kristýny v dětském domově díky sourozencům, proběhla dobře. Kristýnka je v domově umístěna na základě nařízení ústavní výchovy.

Pavel byl do dětského domova umístěn z důvodu zanedbávání a hlavním důvodem bylo fyzické týrání ze strany otce. Otec Pavla bil, v noci ho budil a nutil, aby mu šel pomoci s opravou pneumatik u traktoru. Tím byl ohrožen, řádný vývoj nezletilého dítěte. Matka dle jejích slov nedokázala otci v tomto chování zabránit. V rodině byly celkově nevyhovující podmínky pro výchovu dětí. Oba rodiče se jeví jako nestabilní osoby, kteří preferují své potřeby nad zájmy svých dětí. U rodičů docházelo k roztržkám, které měly dopad na psychický vývoj dětí. Ani jeden z rodičů není schopen se o děti řádně starat. Pavel je v dětském domově umístěn na základě nařízení ústavní výchovy.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Kristýnka má vztahy jak se svými sourozenci, tak s rodiči velmi kladné. V rodině je oblíbená. V bližším a častějším kontaktu je se svým otcem, se kterým si pravidelně telefonuje. Jezdí k němu na prázdninové pobyty, kam se vždy těší. S matkou si někdy také telefonuje a občas ji matka navštíví v domově. Dříve si i matka brala děti na prázdninové pobyty, ale poslední dobou se tomu tak neděje. Kristýnku to trápí, chtěla by svou matku vídat častěji.

Pavel u svých rodičů není moc oblíben, kvůli svému problematickému chování (sklony ke lhaní, drobným krádežím). Pavla to trápí, snaží se prosazovat všemožnými způsoby do postavení oblíbenějšího, což se mu nedaří. K matce Pavel nemá vybudovaný vztah, blíže má ke svému otci, ze kterého má ale zároveň strach. Jeho otec je hrubší povahy, hrubá mluva a má sklon k agresi. Otec si ho stejně, jako jeho sestru a ostatní

sourozence, bere na prázdninové pobyty, kde se Pavel cítí utlačovaný. Pavel nejlépe ze svých sourozenců vychází s Kristýnou, Oldřichem a Karin. Za svůj vzor mezi sourozenci má Milana, který je pro něj zároveň autoritou, kterou ve všech situacích a okolnostech kopíruje a napodobuje.

Celkově spolu sourozenci dobře vycházejí, i když mají vztahy narušené tím, co prožili. Rozbroje mezi sourozenci také vyvolává otec svým odlišným přístupem ke každému z nich a protěžováním Milana před ostatními.

Jak tedy vyplývá, zájem o děti je silnější ze strany otce. Ale ani pobyty u otce nejsou úplně ideální. Otec je zaneprázdněn svou prací, dětem se nevěnuje, není schopný pochopit jejich potřeby a zajistit jim smysluplné trávení volného času.

Kazuistika č. 3

Jméno: Tobiáš

Pohlaví: muž

Věk: 4 roky

Příchod do zařízení: květen 2017 ve věku 3 roky

Rodinná anamnéza:

Tobiášek se narodil matce za svobodna. Matka ročník 1993 je závislá na návykových látkách, nyní je opět těhotná, žije neuspořádaný život, je dlouhodobě nezaměstnaná, nechává se vyživovat od známých a pohybuje se v závadovém prostředí. Žije v karavanu neznámo s kým. Rodiče matky žijí na ubytovně a i přesto, že zprvu projevíli zájem převzít Tobiáše do pěstounské péče. Vzhledem k jejich špatné finanční situaci a nestálému bydlení k tomu nakonec nedošlo. Otec je neznámý, není uveden v rodném listě Tobiáška. Tobiášek má 2 sourozence. Staršího bratra 6 let, který je též umístěn v Dětském domově Radenín a mají spolu velmi blízký vztah, jsou na sebe fixovaní a mladší sestru 3 roky, která vyrůstá v pěstounské péči.

Osobní anamnéza:

Tobiášek se narodil v roce 2013. Je to velmi milý, živější chlapec, který se rád mazlí. Je velmi společenský s dobrým zájmem o dění kolem sebe. Projevuje se u něj velmi silná citová deprivace. Doslova se pověsí na každého dospělého člověka, který se zrovna ocitne v jeho blízkosti. Nahrazuje si tím nedostatek lásky matky, po který je lačný. Oslovuje cizí lidi „maminko“, sedá si na klín bez vyzvání dospělého, bere cizí lidi za ruku atd. Zatím se ještě neumí sám zabavit, činnosti mu musí vybírat vychovatelé. Také je to dítě s velkou hyperaktivitou, které u zaměstnání dlouho nevydrží. Žádnou činnost nedokončí,

je roztěkaný a nesoustředěný. S vrstevníky vychází vcelku dobře, ale umí být na děti i zlý (kopne je, štípne atd.). Když je mu jeho chování vytčeno, nafoukne se a urazí. Zdravotně je v pořádku. Od září 2017 navštěvuje mateřskou školku, kam chodí rád.

Příčiny umístění dítěte do Dětského domova Radenín:

Matka Tobiáška v říjnu 2014 umístila do Dětského krizového centra v Jihlavě s tím, že se nachází v nelehké životní situaci a potřebuje si zařídit nové bydlení. Za 3 dny si ho měla vyzvednout. K tomu už ale nedošlo a matka zařízení navštívila až o 3 měsíce později. V tu dobu už byl v zařízení umístěn i jeho starší bratr. Matka se o vztahu k Tobiáškovu vyjádřila slovy: „nemám ho ráda a nechci už se o něj starat.“ Její přístup k rodičovství je prokazatelně nezodpovědný, projevuje se u ní silná apatie k Tobiáškovu a u chlapce došlo k zanedbání fyzických a psychických potřeb v ranném věku a matka nemá vhodné podmínky pro výchovu obou chlapců. Z těchto důvodů byla oběma chlapcům nařízena v roce 2015 ústavní výchova. V roce 2017 Krizové centrum v Jihlavě podalo návrh na přemístění chlapců do Dětského domova v Radeníně z důvodu přibývajících věku staršího bratra Tobiáška a potřebě zajistit mu dostatečně vhodné podmínky pro jeho rozvoj. Vzhledem k existenci silného sourozeneckého pouta mezi chlapci, byl do Dětského domova v Radeníně přemístěn i Tobiášek. Do Dětského domova v Radeníně byli umístěni také i proto, že blízko Radenína bydlí jejich babička s dědou a momentálně tam pobývá i jejich matka a mohou tak být s chlapci v častějším kontaktu. Tobiášek si na dětský domov zvykl bez problému, na svoji matku si moc nepamatuje a nestýská se mu po ní.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Kontakt s matkou je velmi nepravidelný. Občas oběma chlapcům zavolá (tak 1–2krát za měsíc). Naposledy navštívila syny v zařízení v srpnu 2017. Z návštěvy odjela dříve, než původně myslela, protože si nevěděla s chlapci rady. Matka si se syny neumí pohrát nebo je jakýmkoliv způsobem zaměstnat. Tobiášek při návštěvě matky neprojevoval žádnou velkou radost, po jejím odchodu ani neplakal. Na pobyt si matka chlapce nebere, protože nemá stálé bydlení. Při svém kontaktu s nimi vždy upřednostňuje staršího bratra Tobiáška, kterého má raději. Širší rodina o chlapce též nejeví zájem a nejsou s nimi v žádném kontaktu i přesto, že babička s dědou návštěvu zařízení už delší dobu chlapcům slibuje.

Kazuistika č. 4

Jméno: Nina

Pohlaví: žena

Věk: 12 let

Příchod do zařízení: březen 2017, ve věku 11 let

Rodinná anamnéza:

Nina se narodila z družského vztahu rodičů, rodiče nikdy nebyli manželé. Po narození Niny spolu rodiče žili ve společné domácnosti jen krátce. Po jejich rozchodu byla Nina svěřena do péče matky. Matka je ročník 1977. Je v plném invalidním důchodu, trpí poruchou Vitamin D – rezistentní rachitidou, což je dědičná porucha metabolismu fosfátů a vápníku. Po rozchodu s otcem Niny, si matka našla nového partnera, za kterého se provdala. Z tohoto manželství se narodila mladší sestra Niny. Manželství po krátké době bylo rozvedeno. Otec je ročník 1975 a byl v roce 2008 zbaven rodičovské odpovědnosti k Nině a její starší sestře z důvodu, že v době od podzimu 2005 do léta 2006 v místě svého bydliště, v průběhu pravidelných návštěv, nutil starší nezletilou sestru Niny spát nahou s ním v jedné posteli. Večer, když usínala, nebo v noci, když spala, ji osahával na nahém přirození a to tak, že jí strkal prsty do přirození. O otci nejsou známy žádné bližší informace. Nina má 2 polorodé sestry, starší sestru 19 let a mladší sestru 7 let. Obě jsou v péči matky. O širší rodině Niny nemáme žádné informace.

Osobní anamnéza:

Nina se narodila v roce 2005. Narodila se císařským řezem, a to vzhledem ke zdravotnímu omezení matky. Jednalo se o porod plánovaný. U dívky po narození byla zjištěna růstová porucha Vitamin D – rezistentní rachitida, kterou zdědila po své matce a na kterou musí užívat medikaci. Jinak je zdravotně v pořádku. Je to velmi nezralá dívka s častým střídáním emocí pláče a smíchu s úzkostnou nejistotou zejména v kontextu rodinného zázemí a vlastního sebepojetí. Patrná je výrazná citová deprivace, nedomazlenost, pocity opuštění a osamocení. Nina je hůře schopná vcítění do druhých, zaměřená jen na vlastní prožívání, které ji plně ovládá. Je primárně orientovaná na hmotné požitky, čímž si kompenzuje neuspokojení citových potřeb. Niny sebepojetí bylo v době nástupu převážně negativní. Nedokázala na sobě nic ocenit, snad jen to, že jí trochu jde výtvarná výchova a kdyby nebyla líná, měla by lepší známky. Měla proto tendenci chlubit se svými nevhodnými projevy v chování (např. mám první místo v zapomínání). Dokázala přijmout jen částečně odpovědnost za své nevhodné chování, hledala vinu v okolí.

Chyběla jí motivace změnit své chování, byla ztotožněná s rolí „zlobivé dívky“. Až postupem času vlivem výchovného působení začala přirozeně usilovat o to být vnímána jako hodná holka. Je to dívka extrovertní, společenská, důvěřivá, dobře zvládá změny, neseparuje se. Kamarádské vztahy navazuje povrchně, je přelétavá, vypočítavá, ráda druhým bez ostychu škodí. Svě zájmy si ve skupině hlasitě prosazuje, někdy až pro okolí obtěžujícím způsobem. Z těchto důvodů v kolektivu není oblíbená. Ona si ale nepřipouští, že si za to může sama svým nevhodným chováním (provokace, žalování, krádež věcí ostatním). Má snahu svalovat své problémy na druhé nebo na svůj malý vzrůst. Raději je proto v přítomnosti dospělé osoby, kde vnímá přijetí a bezpečí. Ovšem naváže-li vztah s dospělou osobou, usiluje o svoji přízeň často až neobvyklým společenským stylem, neustále má snahu dospělé osoby objímat, dokáže být až přehnaně vlezlá. Je žákyní 6. třídy základní školy. Její výsledky jsou průměrné, když chce dokáže být ve školní přípravě snaživá a aktivní, ale často se v její přípravě do školy projevuje její momentální nálada, má sklony úkoly odbývat.

Příčiny umístění dítěte do Dětského domova Radenín:

Návrh na umístění Niny do ústavního zařízení podala její matka. Podání návrhu odůvodnila značnými výchovnými problémy s dcerou, z důvodu záškoláctví své dcery, zhoršení jejího prospěchu, ve škole odmítala poslouchat učitele, zapomínala pomůcky, odcizila třídnímu učiteli peníze. Doma přestala plnit jakékoliv povinnosti, matku nerespektovala, ukradla doma finanční hotovost, matce provolala veškerý kredit, ve společných prostorách domu zapálila krabici s reklamními letáky a zapálila prkénko na WC. Veškeré domluvy dceři se mýjely účinkem. Dcera se měla doma vyjádřit, že si přeje být umístěna do ústavního zařízení. Dále se zjistilo, že ze strany matky došlo k psychickému týrání její dcery. Matka Ninu opakovaně urážela, slovně ponižovala. Neustále jí opakovala, že je k ničemu, nic neumí a nikdo jí nemá rád. Často také Ninu před ostatními sourozenci zesměšňovala a nikdo jí v rodině nebral vážně. V listopadu v roce 2016 byla Nina umístěna předběžným opatřením do Diagnostického ústavu v Homolích. Nina se i v zařízení vyjádřila, že domů se už vrátit nechce. V březnu 2017 byla přemístěna do Dětského domova v Radeníně. V dětském domově je na základě nařízení ústavní výchovy.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Nina v rodině nemá dobré postavení, matka jí ponižuje a upřednostňuje před ní její sestry. Její matka je necitlivá k jejím potřebám, podsouvá dívce pocity viny za všechny problémy

v rodině. O dceru nejeví upřímný zájem. V jejich vzájemném vztahu je patrné napětí, konfliktnost, dráždivost, naschválnosti. Matka nepřijímá zodpovědnost za výchovné problémy Niny, vnímá je výhradně na straně osobnosti Niny. Nina vykazuje k celé rodině řadu protichůdných postojů. S matkou je občas v telefonickém kontaktu, z telefonátů má Nina někdy radost, avšak někdy bývá po telefonátech rozladěná a plačtivá. Matka si Ninu občas bere i na pobyty k sobě domů, ale po těchto návštěvách dívka velkou radost neprojevuje. Přesto by si přála od matky více opravdového zájmu, cítí se být rodinou převážně opomíjená, odmítaná, zavržovaná, vnímá se bolestivě jako příčina veškerého zla v rodině. K matce vyjadřuje častěji negativní a zvýšené kritické postoje. Žárlí na obě sestry, srovnává se s nimi, vyjadřuje k nim rivalizující postoje. Nina by si přála být v kontaktu se svým otcem, nezná totiž přesné důvody zákazu kontaktu s otcem, nechápe proto, proč s ním nemůže být v kontaktu, upíná se k jeho péči s idealizujícími očekáváními.

Kazuistika č. 5

Jméno: Daniela

Pohlaví: žena

Věk: 17 let

Příchod do zařízení: duben 2011, ve věku 10 let

Rodinná anamnéza:

Daniela se narodila z družského svazku matky a otce. Matka se od otce Daniely v roce 2007 odstěhovala k nynějšímu manželovi. Matka ročník 1967. Žije u svého současného manžela v rodinném domě se zahradou, kde s nimi zároveň bydlí i matka a syn jejího manžela. Domácnost není udržována na stabilní úrovni – někdy je uklizeno, někdy je značný nepořádek. Otec Daniely ročník 1970. Je rozvedený s matkou Daniely. Nyní je ve výkonu trestu. O otci nemáme žádné bližší informace. Daniela má 4 sourozence, staršího bratra Daniela 27 let, starší sestru Kristýnu 24 let, sestru Vendulu 21 let, mladšího bratra Jaroslava 10 let. Sestra Vendula byla současně s Danielou umístěna do Dětského domova v Radeníně. Po dosažení zletilosti odešla z DD a nyní žije sama. Nejmladší bratr je v péči matky, ostatní sourozenci žijí samostatně.

Osobní anamnéza:

Daniela se narodila v roce 2001 ze 4. těhotenství matky. Daniela pochází ze sociálně slabší rodiny. V současné době bydlí v garsoniére Dětského domova Radenín, kde se učí samostatně fungovat, pečovat o domácnost, hospodařit s penězi, aby po odchodu

z ústavní výchovy uměla zvládat každodenní povinnosti a záležitosti týkající se své osoby. Je to dívka osobnostně značně nevyzrálá, která potřebuje tolerantní empirické ale zároveň pevné vedení, aby dospěla v osobu samostatnou, zodpovědnou a schopnou zvládat nároky běžného života. Občas se u ní vyskytnou drobné hysterické výkyvy nálad, kdy není schopna zvládnout své emoce, ale není to již tak často jako dříve. Je si svých nevhodných projevů vědoma a zpětně se za své nevhodné chování dokáže omluvit. Labilitu u dívky pomáhají korigovat také psychofarmaka, která v menších dávkách užívá. Autority dospělých uznává výběrově. Pokud si s někým nesedne, je vzájemná spolupráce problematická. Je to dívka zároveň velmi citlivá, kamarádká, společenská v kolektivu velmi oblíbená, ráda pomáhá druhým dětem. Je stále lehce zmanipulovatelnou dívkou. Občas si vybírá za kamarády děti s problémovým chováním a snaží se jim vyrovnat. Chce být středem pozornosti a je jí jedno, v jakém světle se předvede. V jejím chování se také promítá zvýšený zájem o opačné pohlaví. Pečuje o svůj zevnějšek a ráda se před vrstevníky předvádí. Je velmi pracovitá. Během letních prázdnin jezdila na brigádu do továrny, kde si přivydělala a mohla si tak koupit za své vydělané peníze, co chtěla. Práce ji bavila, vždy se do ní těšila. Daniela je žákyní druhého ročníku střední zdravotnické školy, učebního oboru ošetrovatelka. Škola jí baví, má tam spoustu přátel. Její školní výsledky jsou průměrné. Zdravotně je v pořádku. V roce 2016 u ní bylo zjištěno sebepoškozování, pořezáním ostrým předmětem na levém zápěstí. Daniela tímto způsobem uvolňovala vnitřní napětí ze zátěžových a emočně vyhocených situací. Z tohoto důvodu nějaký čas docházela k psychoterapeutce.

Příčiny umístění dítěte do Dětského domova Radenín:

Daniela vyrůstala v problematické rodině. V rodině byly nedostatečné a závadné podmínky pro výchovu dětí. Ze strany matky došlo k zanedbávání Daniely. Hlavním důvodem odebrání Daniely a její starší sestry Venduly, bylo týrání obou sester jejich starším nevlastním bratrem (syn jejich nevlastního otce). Ředitel základní školy v únoru 2011 upozornil na tuto skutečnost OSPOD, kterou v tu dobu obě dívky navštěvovaly. Ředitel uvedl, že Daniela se bojí ze školy chodit domů, protože jí ubližuje její starší nevlastní bratr. Sociální pracovnice OSPOD, za účasti třídní učitelky a PČR, provedla výslech obou sester. Děvčata uvedla, že je bratr napadal od srpna 2010. Nevlastní bratr bil dívky páskem a vařečkou po celém těle, zavíral je do místnosti, kde byla jen postel bez deky a kde se netopilo. Nevlastní bratr v minulosti také napadl matku a nevlastního otce dívek a byl řešen v dopravním přestupkovém řízení. Matka poté připustila, že

výchovu všech svých dětí nezvládá, a proto jí syn jejího manžela s výchovou dívek pomáhá. Dále také uvedla, že s Danielou jsou neustálé výchovné problémy, neposlušná, neučí se a krade doma věci. Daniela dle svých slov byla náhodným svědkem sexuálního obtěžování Venduly nevlastním otcem. Daniela i Vendula se při výslechu vyjádřily, že domů se vrátit nechtějí, a to ani v případě, že by tam už jejich nevlastní bratr nebyl. V únoru 2011 proto soud vydal předběžné opatření a hned ten den byla Daniela společně se svojí sestrou umístěna v Diagnostickém ústavu Homole. V dubnu 2011 byly přemístěny do Dětského domova Radenín.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Kontakt s rodinou v podstatě není žádný. Matka ani otec se o dceru nezajímají. Matka s dětským domovem spolupracuje pouze ve věci zajištění souhlasu zákonného zástupce, na svoji dceru se zeptá jen okrajově. Otec nemá zájem žádný. Daniela je v kontaktu pouze se svojí starší sestrou Vendulou, ke které občas jezdí na víkendové a prázdninové pobyty. Minulý rok v červenci jela společně se svojí sestrou k moři.

Kazuistika č. 6

Jméno: Růžena

Pohlaví: žena

Věk: 15 let

Příchod do zařízení: duben 2014, ve věku 11 let

Rodinná anamnéza:

Růžena se narodila do manželského vztahu svých rodičů. Matka ročník 1980, rozvedená. Nikdy nebyla zaměstnaná a pobírá dávky hmotné nouze. Sama vyrůstala v dětském domově. Nyní je hospitalizovaná dlouhodobě v psychiatrické léčebně. Matka má dva sourozence, se kterými se vídá jen velmi málo a jejich vztahy jsou chladné. Otec ročník 1966, rozvedený, závislý na alkoholu. Je vyučený v oboru malíř - natěrač. Pracoval vždy v dělnické profesi, nyní je bez stálého zaměstnání, pouze brigádně roznáší týdeník a v zimě si přivydělává odklizením sněhu z veřejného prostranství. Má bratra, se kterým je dlouhodobě rozhádaný a nestýkají se spolu, není v kontaktu ani se svým otcem. Jejich manželství bylo velmi problematické. Docházelo mezi nimi k ostrým hádkám a otec matku fyzicky napadal. Měl v rodině nadřazené postavení, na matku v ničem nebral ohled. V roce 2015 matka podala žádost o rozvod a od manžela odešla. Růžena má 6 sourozenců. Sestru Gabrielu 17 let, bratra Jaroslava 14 let, Alenu 12 let, Janu 11 let,

Tamaru 7 let, Lauru 5 let. Všichni byli postupně umisťováni do Dětského domova Radení. Růžena před umístěním žila v městském bytě s rodiči a svými sourozenci.

Osobní anamnéza:

Růžena se narodila v roce 2002. Je to citlivá, zranitelná, emociálně nestabilní, citově deprivovaná dívka. Je zvýšeně úzkostná, vše si vztahuje k sobě. K okolnímu světu je nedůvěřivá. Její intelekt a mentální úroveň je podprůměrná. S respektováním autorit nemá problém, ovšem když jí někdo vytkne negativní chování, nafoukne se a odejde. Její projevy chování jsou často velmi dětinské. Neumí vycházet se svými vrstevníky, projevuje se u ní až patologická vztahová závislost, lpění na ostatních, nemá náhled na nevhodnost svého chování, nerozumí tomu, proč jí ostatní odmítají. Před dospělými má sklony k předvádění, chce se všem zalíbit za každou cenu. Každého by chtěla mít jenom pro sebe. Za svůj vzor má svoji nejstarší sestru Gabrielu. Je žákyní 8. třídy praktické základní školy. Ve škole učení zvládá docela dobře, ale často bývá velmi nesoustředěná, bojí se a často nerozumí, co se po ní ve škole chce. Opakovaně se u ní objevuje sebepoškozování, nedělá jí problém se tím i vychloubat. Jinak je zdravotně v pořádku.

Příčiny umístění dítěte do dětského domova:

Růžena byla z rodiny odebrána z důvodu zanedbávání, psychického a fyzického týrání. Otec děti zamykal do jedné místnosti, aby nemohly chodit ven a musely utíkat oknem. Růžena o svých traumatických zážitcích otevřeně mluví. Dle jejích slov se rodiče často hádali, několikrát k nim přijela i policie. Často byla bita, hlavně otcem. Oba rodiče jí nadávali, ponižovali, nestáli o ni. Otec často požíval alkohol, po kterém byl více agresivní a napadl, jak je, tak jejich matku, která se mu nedokázala ubránit. O matce tvrdí, že je zlá, častovala ji sprostými nadávkami, a i ona jí občas hrubě fyzicky trestala. Matka se starala pouze o její nejmladší sourozence a na starší děti jí nezbýval čas a neměla o jejich výchovu zájem. Otec je dle jejích slov též zlý a agresivní, bojí se ho. Z těchto důvodů byla společně se svojí nejstarší sestrou v listopadu 2013 umístěna do zařízení Fond ohrožených dětí Klokánek Brno, kde se jí moc líbilo, dodnes na toto zařízení v dobrém vzpomíná. Společně se svojí sestrou se vyjádřily, že domů už se vrátit nechtějí. V dubnu 2014 byla Růženě i její sestře Gabriele nařízena ústavní výchova a byly přemístěny do Dětského domova Radení.

Kontakt a vztahy s rodinou:

Matka o své děti nejeví zájem, jen výjimečně někomu z nich zatelefonuje. Silnější zájem je ze strany otce. Ten je se svými dětmi v pravidelném telefonickém kontaktu a své děti si bere i na víkendové nebo prázdninové pobyty. Ovšem Růžena ke svému otci domu na pobyty nejedí, protože z něj má strach a bojí se, že by jí znovu ublížil. Z pobytu otce se jednou i vrátila předčasně, protože dle jejích slov se to tam nedalo vydržet. Rodina je pro Růženu velmi traumatizující dodnes. Růženu a její sourozence v zařízení občas navštěvuje bratr s manželkou jejího otce. K těm má pozitivní vztah. Mezi sourozenci vztahy také dobré nejsou. Často se hádají a není u nich ani výjimkou fyzické napadání. Nejsou zvyklí držet při sobě a vzájemně si pomáhat. I přesto má Růžena hlavně své nejmladší sestry ráda a ráda pomáhá s jejich péčí.

Kazuistika č. 7

Jméno: Nataša

Pohlaví: Žena

Věk: 12 let

Příchod do zařízení: říjen 2014, ve věku 9 let

Rodinná anamnéza:

Nataša se narodila za trvání manželství rodičů. Rodiče ale v době jejího narození již nežili ve společné domácnosti. Od narození byla svěřena do výhradní péče matky. Matka ročník 1986, rozvedená. Je nezaměstnaná, není hlášena na úřadu práce, dlouhodobě problematická. Provozuje prostituci. Nyní je znovu těhotná. Více informací o matce není známo. Otec ročník 1965. Je rozvedený. Nyní žije ve společné domácnosti s přítelkyní. Od roku 2014 je osobou samostatně výdělečně činnou v oboru obchod a prodej zboží a jeho průměrný měsíční příjem činí 13 000 Kč. V roce 2013 bylo jejich manželství pravomocně rozvedeno. Nataša má 4 sourozence. Mladší sestru Kateřinu 10 let, která byla se souhlasem matky dána k osvojení, Alexandru 9 let, Danielu 7 let, Marka 6 let, kteří jsou též umístěni v Dětském domově Radenín. Tyto děti už nemají otce uvedeného v rodném listě, protože otec nezletilé Nataši úspěšně popřel své otcovství.

Osobní anamnéza:

Nataša se narodila v roce 2005. Je to milá, přátelská, společenská dívka. S respektováním autorit nemá problém, všechny úkoly a pravidla svědomitě dodržuje. Občas má sklony „hrát si na dospělou“ a stavět se do role vychovatele. Někdy je zase výrazně dětinská. V kolektivu je vcelku oblíbená s dětmi vychází dobře. Začíná se u ní projevovat zájem

o opačné pohlaví, což se u ní projevuje někdy až snahou o nevhodné oblečení, předváděním se před chlapci a sklony vetřít se do společnosti starších dívek. Ráda pomáhá s péčí o své mladší sourozence, někdy má potřebu je bránit i v případě, kdy se projevují nevhodně. Když má náladu je ochotná pomoci s čím je potřeba a někdy je ovšem velmi líná a musí se jí vše vícekrát opakovat, než to udělá. Je žákyní 6. třídy praktické základní školy. Učení jí moc nebaví, ve školní přípravě je nedůsledná a její výsledky jsou průměrné. Její charakter je poznamenán událostmi z dětství a přijde jí úplně běžné, že její matka provozuje prostituci. Považuje to za běžné povolání.

Příčiny umístění dítěte do zařízení:

Nataša vyrůstala v rizikové rodině, v nevhodném výchovném prostředí. Vzhledem k nedostatečné péči matky o děti, byl Nataše a jejím sourozencům v roce 2013 nařízen dohled nad jejich výchovou. Matka se žíví prostitucí a děti se pohybovaly v prostředí, kde může docházet k ohrožení mravního vývoje dětí. Nataše byla matkou opakovaně umístěna k dobrovolnému pobytu ve Středisku výchovné péče v Českých Budějovicích. Z tohoto pobytu vyšla závěrečná zpráva, že pokud nedojde k zásadním změnám v přístupu vedení k nezletilé Nataše, pak bude její prognóza velmi negativní a do budoucna lze očekávat velké problémy, na které by se mohly nabalovat další problémy z oblasti sociálně patologických jevů. Pokud nedojde k zásadním změnám, je vývoj Nataši a ostatních dětí v rodině vážně ohrožen a bude směřovat k socializovaným poruchám chování. Matka prokazatelně péči o své děti dlouhodobě nezvládala a zanedbávala je, a to velmi závažným způsobem. Rozumový a duševní stav dětí neodpovídá jejich věku, a to v důsledku jejich značného zanedbávání. Děti chodily špinavé a zavšivené. Matka s nimi často měnila bydliště, nebyla schopna poskytnout svým dětem stabilní rodinné zázemí, neměla finanční prostředky na obživu svých dětí, děti byly často hladové a musely jíst slupky od brambor. Z těchto důvodů v září 2014 sama požádala u umístění dětí do ústavního zařízení. Děti poté byly umístěny do Dětského domova Radenín na základě předběžného opatření. Nyní jsou v zařízení už s nařízenou ústavní výchovou. Nedřívě se Nina po své matce ptala a byla smutná, že nemůže být doma. Po velmi krátké době si ale v domově zvykla a je v něm spokojená, považuje ho za svůj domov.

Kontakt a vztahy s rodinou:

S matkou je Nataša v telefonickém kontaktu a občas si ji matka společně s jejími sourozenci bere i na prázdninové pobyty domů. Při telefonátech jim stále matka slibuje,

že si je vezme domů na trvalo. Děti jsou pak z toho akorát zklamané. S otcem Nataša v kontaktu není, nejeví o ní zájem. Se sourozenci má vztah hezký, má je moc ráda a vzájemně si všichni pomáhají.

13. ABSTRAKT

DEJOVÁ, N. Cesta dětí vedoucí do dětského domova. České Budějovice 2018.

Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta.

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčové pojmy: dětský domov, ústavní výchova, biologická rodina, orgán sociálně právní ochrany dětí, odebrání dětí

Bakalářská práce se zabývá příčinami umístění dětí do dětského domova a pobytu v něm. Teoretická část se zaměřuje na popis rodiny, dále charakterizuje systém náhradní a ústavní výchovy, možné příčiny umístění dětí do dětského domova a podrobněji představuje Dětský domov Radenín. Cílem mé bakalářské práce je na základě případových studií dětí z Dětského domova Radenín zjistit příčiny umístění dětí do Dětského domova Radenín. Pro naplnění cíle byl použit kvalitativní výzkum prostřednictvím kazuistik a jejich následné vyhodnocení metodou otevřeného kódování. Výzkum dále poukazuje na faktory, které k odebrání dětí a umístění do Dětského domova Radenín přispěly.

14. ABSTRACT

DEJOVÁ, N. Children's Paths leading to Children's Homes. České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Key Words: children's home, institutional care, biological family, Social and Legal Protection of Children, taking children from their families

The bachelor thesis deals with the causes of placing children in children's homes and their stays. The theoretical part focuses on describing the family, it characterizes the system of substitute and institutional care, possible causes of placing children into Children's homes and introduces the Radenín Children's Home in detail. The aim of my bachelor thesis is to find out the causes of placing children into the Radenín Children's Home, based on the children's case studies. To fulfill this aim, a qualitative survey via case studies was used, subsequently evaluating them using the open encoding method. The research further points to factors that have contributed to taking children away from their families and placing them into the Radenín Children's Home.